NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVI. ÉVFOLYAM. 1895. DECZEMBER. X. FÜZET.

Dr. WLASSICS GYULA.

(Arczképpel.)

Dr. Wlassics Gyula neve korszakot alkot hazai nőnevelésünk történetében. A miről a közel jövőben senki álmodni sem mert: közoktatási miniszterünk nagylelkű elhatározása folytán ténynyé vált: király Ő Felsége megadta az engedélyt arra, hogy a magyar nők itt e hazában az egyetemet látogassák s a tanári, orvosi és gyógyszerészi pályára készüljenek. Az a miniszter, kit miniszterségе első napjaiban a nőnevelés kérdései iránt való közönyösséggel vádoltak, mivel a magyar képviselőházban 1895 január 24-én elmondott programmbeszédében a nőnevelés ügyéről nem emlékezett meg: a nőnevelés ügyét egy századdal vitte előbbre s az összes magyar nők hálájára tette magát érdemessé.

Nagy és merész volt a lépés, melylyel az egyetem kapuit a nők előtt megnyitotta; de nem lepte meg azokat, kik Wlassicsot ismerik, kik figyelemmel kisérték összes kulturális intézményeink fejlesztése, javítása és ujjáalakítása érdekében miniszterségе ideje óta kifejtett páratlan erélyét. Érdekli minden, legyen az nagy vagy kicsiny, a mi a nemzeti közművelődés javára válhatik, és ez az érdeklődés nála egy jelentőségű a tettel. Nem *egy-egy* kedvencz eszmét akar keresztül vinni, *egy-egy* intézményt dédelgetni; minden téren és minden eszközzel használni kíván a hazának, a nemzeti míveltség fejlődésének, a nemzeti jólét emelésének.

Megnyitja a nőknek az egyetem kapuit, nem a félszeg nőemancziapaczió eszméitől sarkalva; de mert emelni akarja a haza javára értékesíthető női munkaerő becsét. Ő, ki saját szavai szerint «a munka küzdelmei között» fejlődött, ismeri a munkának nemesítő, felemelő hatását az egyénre: ismeri a munkának befolyását a nemzet

anyagi és erkölcsi jólétére. Ezért tágítja a nők munkakörét. Látja, hogy a tanulni vágyó, törekvő fiatal női nemzedék esengve tekint szét módot és alkalmat keresve a továbbtanulásra. Éles itélő ereje hamar felismeri, hogy a tanítónőképző intézetek ajtaján felvételért kopogtató ifjú sereg nem minden tagját hatja át a tanítói hivatás iránt való szent lelkesedés; sokat a kényszer visz oda, mert alig van más pálya, a melyet az intelligens családok leányai kenyérkeresetül választhatnának. Wlassics megadja a lehetőséget nekik arra, hogy más pályán is hasznos tevékenységet fejthessenek ki. Lehetnek orvosok, gyógyszerészek. És a tanítónők állását is emeli. Mélyebbre ható, tudományos képzettséget szerezhetnek ezután maguknak azok, kik hivatás szeretetből lettek tanítónőkké, nagy hasznára azon nőnevelő intézeteknek, melyekben fontos nevelői hatásukat megfelelő képzettség által tehetik még áldásosabbá.

Ma még kiszámíthatatlan ezen intézkedés jelentősége. Alig is volt kimondva a döntő szó, megindult a tervezgetés minden irányban, s elsősorban a leányközépiskola kérdése vált aktualissá. Abban mindenki megegyezett, hogy legalább egy leány-középiskolára szükség lesz. Lesz-e valakinek varázs-vesszője, hogy vizet fakaszszon a sziklából, hogy társadalmunk áldozatkészségből teremtse meg az első magyar középiskolát; vagy az államra kell támaszkadnunk itt is? Az államnak kétségtelenül sok eszköz áll rendelkezésére, s közoktatásügyünk bölcs vezetője bizonyára nem fog visszariadni az áldozatoktól sem, ha az állam beavatkozása e téren szükségesnek bizonyul. Egyelőre természetesen csak a magán-uton érettségi vizsgálatott tett nők fogják az egyetemet látogatni s esetleg azok a kiváló tanítónők, kiknek bizonyos feltételek mellett a közoktatásügyi miniszter úr az engedélyt erre kitüntetésképen megadja. Mert eléggé nem magasztalható bölcs előrelátásával az engedély megadását a miniszter esetről-esetre magának tartotta fenn. Csak a hivatottak, a komolyan törekvők részére juttatott kiváltság, nem a hiúság és feltünni vágyás kielégítésére szolgáló eszköz legyen a nők egyetemi képzése! Csak így teremhet nemes gyümölcsöket, így válhatik igazán javára nőnevelésünknek, társadalmunknak.

Dr WLASSICS GYULA.

Mi nem akarunk tervezgetéseinkkel elébe vágni a miniszter úr tevékenységének. Mi csak örömünknek és hálánknak óhajtunk kifejezést adni és pedig annál nagyobb hévvel, mert Wlassics miniszter úrnak épen eme nagy jelentőségü intézkedésében drága zálogát véljük bírni annak, hogy nőnevelésünk elhanyagolt állapotán az ő kezdeményezésére minden irányban segítve lesz. A ki úgy tud akarni, és úgy tud tenni, az nagy alkotásokra van hivatva. A kinek volt ereje ily fontos dologban az elhatározó szót kimondani; ki tisztult, nemes felfogással itélve meg a nőt, oly lélekemelő módon tett tanúságot a női-nem iránt érzett nagyra becsüléséről: az meg fogja találni a leghelyesebb utat, mely felé a nőnevelés ügyét minden részletében irányítania kell, hogy az összhangzatosan fejlődve nemzeti létünk biztosításának eszköze lehessen. Áldást és sikert kivánunk a miniszter úrnak szép alkotásaira, áldást és sikert a reáváró nagy feladatok megoldására!

BEÖTHY ZSOLT A LEÁNYGIMNÁZIUMRÓL.

Az országos nőképző egyesület elnöksége tudvalevőleg kiküldött egy bizottságot, amely a magasabb nőképzés korszerü fejlesztésének kérdésével tüzetesen foglalkozzék. Ehhez a bizottsághoz az elnökség átiratot intézett, amelyben főbb vonásokban jelzi a fejlesztés útját. A bizottság decz. 7-én tartott értekezletén, melyről folyóiratunk más helyén közlünk tudósítást, Beöthy Zsoltot választották meg elnöknek, aki a következő, nagy jelentőségű beszéddel nyitotta meg az értekezletet:

«Az egyesület elnökségétől hozzánk intézett átiratban nincs ugyan határozottabban kijelölve a fejlesztés módja, de mindnyájan tudjuk, hogy az egyesület vezetősége milyen útat tart szem előtt. Tudjuk, hogy a legközelebbi napok eseményei ki is jelölik azt az útat, a melyre az egyesületnek lépnie kell. Ez az út alig lehet más, mint egy leány középiskolának vagy — ne féljünk a szótól — leány gimnáziumnak a megalkotása.

Ez útnak kettős czélja van. Egy felől a női míveltségnek oda emelése, a hova az állam a férfiintézetek utján az általános míveltséget, annak szinvonalát fejlesztette és fejleszteni törekszik. Ennek az általános míveltségnek, a mely egy nemzetben, egy államban csak egy lehet, részeseivé kell tenni a magyar nőket is. Nem csak a nőt illeti meg ennek a míveltségnek joga; hanem magának a míveltségnek is, hogy igazán meggyökerezzék és teljesen kifejlődjék, nélkülözhetlen szüksége van a konzerváló erőre, melyet az élet munkája által jobban igénybe vett férfivel szemben, a női lélekből meríthet. De csak a komolyan kimüvelt női lélekből.

Ezzel a törekvéssel szemben merültek fel méltánylandó

aggodalmak, hogy talán a nőképzésnek ilyen irányba való terelésével koczkáztathatnók azt az üdvös befolyást, melyet eddigi életünk a női lélek egyszerü erényeinek köszönt; veszélyeztetnők a női hivatásnak teljesítését, melyet a magyar nő eddig oly fényesen és önfeláldozólag töltött be.

Azonban ezen aggodalomban is egy tévedés van. Nevezetesen az új időknek követelményei, az új viszonyoknak fejleményei némileg átalakították azt a feladatot is, amit a nőnek, mint háziasszonynak, mint anyának be kell töltenie. Betöltésének módját, eszközeit, föltételeit mindenesetre átalakították. — Hogy a mai idők követelményeinek megfelelőleg töltse be e hivatását, kell, hogy a míveltségnek sokkal magasabb szinvonalán álljon a nő, mint eddig állott.

Ne tartózkodjunk a viszonyoknak bizonyos megitélésétől a mikor új intézményekkel akarunk rájuk befolyni.

A mai állapotok kétségkivül mutatnak olyan jelenségeket, a melyek bizonyos aggodalomra adnak okot a nő első és örök feladatának betöltését illetőleg. Azonban ennek az oka nem a magasabb míveltség és képzettségben rejlik; az új áramlatoknak még nem művelő, hanem annak nyugtalanító, zavaró hatásában. Ezek az áramlatok elhatottak hozzánk is, de még nem annyira az alapos míveltséget hozták ide, hanem csak annak az igényeit; ez igényeknek a komoly míveltségben rejlő joga és mérséklete nélkül. És ezek az igazi veszedelmei a családi életnek és épen ezen veszedelmek megszüntetésére volna hivatva a magasabb nőképzés.

A veszedelem csak a míveltség igényeivel föllépő míveletlenség vagy félmíveltség. E veszedelemnek ma egyetlen igazi orvossága csak a teljes, a komoly kimívelés lehet.

A másik czél a nő munkakörének kiterjesztése, a nőnek keresetre képesítése olyan pályákon is, amelyek eddig el voltak zárva előtte. Ezen pályák ismeretesek; reájuk vonatkozik Ő felségének legújabb kegyes intézkedése is. Ez az intézkedés tett épen aktuálissá egy kérdést, amelyről, eddig még talán mondhatták, hogy az elmélet álláspontján van.

Ez sürgős munkásságra serkent, hogy ne maradjon irott ma-

laszt, hanem szolgáljon azoknak hasznára, a kiknek szükségére, talán megváltására czéloz.

Kellő előkészültséget kiván tudományos pályákra készülő nőktől az engedély és az egyetem is.

Az egyetemi tanítás nem lehet kétféle, ennek alapfeltétele, hogy nő és férfi ezen tanulmányokhoz egyenlő előkészültséggel fogjon hozzá.

Annál sürgősebb munkásságra van tehát felhíva a magyar társadalom, hogy ezen a téren intézkedjék.

Erre nézve két út lehetséges, gondoskodhatik az állam és gondoskodhatik a társadalom. Én a siker érdekében megfelelőbbnek tartanám, hogy a társadalom vegye kezébe az ügyet. Az új intézmény sikere leginkább attól függ, hogy az eszmével, melyet képvisel, mennyire képes megközelíteni vagy áthatni a társadalmat. Egy társadalmi kezdeménynek e tekintetben hasonlíthatlanul nagyobb hatása lehet mint az államnak.

Van egyéb ok is arra, hogy a társadalom vegye az ügy megkezdését kezébe. Ez pedig az, hogy jórészt attól függ, talán egészen attól függ a siker, hogyan indul meg az új intézet, milyen tantervvel, milyen tanerőkkel stb. E tekintetben pedig a társadalom sokkal szerencsésebb helyzetben van mint a sok minden iránt tekintettel tartozó állam. A társadalom a maga akciójával sokkal könnyebben lelkesíthet embereket, keze sokkal szabadabb s a lelkes munkakedvnek egyik alapföltétele épen a szabad kéznek, az egyéni erőkifejtésnek ez a lehetősége.

A buzgóságot, a melyben a siker gyökerezik, a társadalom sokkal nagyobb mértékben hivhatja ki és sokkal nagyobb mértékben értékesítheti mint az állam.

Az államot sok minden köti, különösen kötik mostani intézetei, amelyeket felforgatni sokkal nehezebb volna, mint a társadalomnak egészen ujat alkotni. És ez fontosabb, mint a milyennek első pillanatra látszik.

Mi egy intézetet akarunk létesíteni, a mely leánynövendékeinek komoly képzettséget adjon. E tekintetben az állami fel-

sőbb leányiskolák fejlődése olyan irányt vett, amely nemhogy előrehaladást nem tanusítana, hanem inkább visszaesést mutat. Ez is nehezíti, hogy az állam radikális intézkedéseket tegyen. Nekünk sokkal könnyebb egészen uj tantervet készíteni.

Még egy szempontot kell kiemelnem. Ezen szempont az, hogy mi sokkal könnyebben készíthetünk egy tantervet, vezethetünk tanítást annak az ethikai irányzatnak szemmel tartásával, a melyre a mi általános míveltségünknek első sorban szüksége van. Nevezetesen, hogy ezt a mi általános míveltségünket igazi nemzeti szellem hassa át.

Szabadságunkban erre nézve is sokkal sikeresebben működhetünk, sokkal többet érhetünk el, mint az állam komplikáltabb szervezetével. Ez a szempont pedig reánk nézve rendkivül fontos. Ezzel a lépéssel az egész magyar műveltségnek olyan szolgálatot teszünk, a melynél nagyobbat el sem tudok képzelni. Kétségtelen igazság az, hogy egy-egy kulturának az érzületi jellemét százszor inkább hivatvák a nők megadni, mint a férfiak. Hogy a mi megállapítandó kulturánknak ezt az érzületi jellemét, igazi magyarságát megvessük, nevelni kell rá a mi női seregünket. Ha ezen feladatra neveljük, ezen feladatra czélzó tantervvel, akkor a magyar kulturának olyan szolgálatot teszünk, melynek jelentősége emlékezetessé fogja tenni mai szerény kezdeményünket. Azonban ez a siker is attól függ, hogy a társadalom veszi-e kezébe az ügyet? Az állam évek óta törekszik erre és alig tud valami sikerre jutni.

Nekünk ezen kifejtett szempontok szerint kell tervezgető munkánkat megkezdeni.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM 1896. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSE.

(Befejező közlemény.)*

A községi iskolák segélyezésére ugyanannyi van felvéve, mint 1895-re (200,000 frt.). Hasonlóképen nem változott a felekezeti és községi elemi iskolai tanítók fizetésének kiegészítésére az 1893. évi XXVI. t.-cz. alapján 1895-re megállapított 290,000 frt.; mert ámbár a törvény 18. §-a értelmében a tanítók fizetési minimumának állami segély útján való kiegészítése fokozatosan legfeljebb 3 év alatt eszközlendő s így ama tételt 1896-ban 200,000 frttal emelni kellett volna, mégis mellőzni kellett e felemelést, mivel az 1895. év első felében csupán 34,430 frt. volt tényleg kiutalványozható, s ennélfogva az 1896-ik évi szükséglet sem fogja meghaladni az 1895-ik évi előirányzatot.

A *felső nép- és polgári iskolák* az elemi népiskoláktól elkülönítve önálló czím alatt szerepelnek a költségvetésben. Kiadásuk 861,088 frttal (+225,933 frt.), bevételök 29,988 frttal (+3200 frt.) van előirányozva. A tetemes kiadási többlet java része onnan származik, hogy itt is a valóban meglevő ily iskolák szükséglete meghaladja az 1895-re megszavazott hitelt; tehát a miniszter itt is egyeztette a költségvetést a tényleges állapottal. A már meglevő felső nép- és polgári iskolák továbbfejlesztésére ès új iskolák felállítására lehetőleg mérsékelten 30,000 frt. van felvéve.

Népnevelési intézetek közös költségeire 356,060 frt. van előirányozva (— 1000 frt.). E czím alá foglalt tételek (épületek átalakítása és bővítése, jutalmak és segélyek, tankönyvek és taneszközök előállítása, orsz. tanszermuzeum, helyettesítések költsége, tanítói

* Az első közleményt l. a megelőző füzetben. Szerk.

nyugdíjalap segélyezése, Néptanítók Lapja, tanítói árvaház) között egy nevezetes új tételt találunk. *A tanítói gyűléseken megjelenő tanítók uti költségeire és napidíjaira* a miniszter 6000 frtot vett fel. Ezen intézkedésével ismét egy sérelmet orvosolt, mely még a Trefort miniszter hivataloskodása utolsó éveiben beköszöntött takarékoskodás óta állott fenn. Akkoriban egyszerűen megvonták az állami tanítóktól s tanítónőktől a hivatalos tanítóegyesületek gyűlésein való megjelenésök alkalmával őket megillető uti költséget és napidíjat. Az intézkedés tetemesen hozzájárult a tanítóegyesületek pangásának előidézéséhez, mivel épen a legképzettebb és legtevékenyebb tagoknak, az áll. tanítóknak távolmaradásához vezetett. Miniszterünk belátta az intézkedés igazságtalanságát; ismét életbe lépteti amaz uti költségek és napidíjak kiadását, hogy az állami tanítóknak lehetővé tegye az önmivelődést s a részvételt a helyes közszellemet biztosító egyesületi életben.

Az *elemi és polgári iskolai tanítóképzőkre* 468,165 frt. (+ 40,748 frt.) van előirányozva. A többletből 3000 frt. egy új tanítóképző költségeire esik (helyéről az indokolás nem szól). A többlet többi része a személyi s dologi kiadások emelésére fordittatik.

Az *elemi és polgári iskolai tanítónőképzők* költségeire 319,134 frt. van felvéve. A 27,910 frtnyi többletből 10,623 frt. új tanítónői állások szervezésére s az áll. polgári iskolai tanítónőképzőben s a vele kapcsolatos felsőbb leányiskolában alkalmazandó nevelőnők alkalmazására van szánva. A többlet nagyobb részét a dologi kiadások emelkedése okozza, főleg a köztartási költségeké (+ 13,545 frt.).

Mint új czimet ki kell emelni *a felekezeti képzőintézeti tanárok illetményeinek kiegészítésére* felvett 3000 frtot. E csekély összegben egy nagy horderejű elv van kifejezve: a felekezeti tanítóképző intézetek állami segélyezése. Az 1868. évi XXXVIII. t.-cz.-ben nincs szó a felekezeti tanintézeteknek állami segélyezéséről. A felekezeti népiskolák állami segélyezését az 1893. évi XXVI. t.-cz.-ben mondta ki a törvényhozás. A felekezeti képezdéknek az állam által való segélyezésére azonban mindeddig nincsen törvény-

hozási intézkedés. Az 1896-ik évi áll. költségvetés ezen szóban levő tételének megszavazása által a törvényhozás ugyan kijelenti hozzájárulását emez új elvhez. Mindazonáltal jobban szerettem volna, hogyha ez a kijelentés nemcsak amúgy mellékesen, hanem külön törvényczikk alakjában jönne létre, és egyuttal azokat a garancziákat is tartalmazná, a melyeket az állam a nyújtandó segély fejében a felekezeti képzőintézetektől követelhet. A tanügyi viszonyok ismerői tudják, mennyire égető kérdése népoktatásügyünknek a felekezeti tanító- és tanítónőképzés rendezése; s hogy az itt fennálló állapotokkal szemben s az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. ide vonatkozó rendelkezéseinek elégtelensége mellett azon nagy áldozatok, melyeket az állam saját képezdéinek emelése érdekében évről évre hoz, csak fél rendszabályok. E bajokon csak új törvénynyel lehet segíteni, mely állami s nem állami tanító- s tanítónőképzőkre egyaránt teljesen kimerítően állapítaná meg azokat a feltételeket, a melyeknek ily intézet a tanárok s tanítónők képesítése és száma, helyiségek, felszerelés, gyakorló iskola stb. tekintetében megfelelni tartozik. Ily törvény keretében kimondva, a felekezeti képezdék állami segélyezésének elve óriási hasznot hajtott volna a tanítóképzés és népoktatás egészének, mert kényszerítette volna a felekezeteket, hogy képezdéiket önerejükön vagy az állam segítségével a törvény rendelkezéseinek megfelelő karba helyezzék, — vagy pedig eltöröljék.

Kisdedovónők s menedékház-vezetőnők képzése czím alatt 59,700 frt. (+ 4700 frt.) van felvéve. A többletet a meglevő ily kisdedóvónőképzők fejlesztése okozza.

Kisdedóvó-intézetekre és menedék-házakra 210,000 frt. (+ 40,000 frt.) van előirányozva. E költségből 160,000 frt. a fennálló 209 áll. kisdedovóda s állandó menedékház s az 1896-ban felállítandó 30 ily intézet fentartására van szánva.

A költségvetés többi rovatai között még csak kettő van, mely e folyirat olvasóit közelebbről érdekli: első *az áll. felsőbb leányiskoláké*, második *a háztartási iskoláké*. Kétségtelenül kellemes meglepetés az áll. felsőbb leányiskoláknál alkalmazottakra s ezen iskolák barátjaira nézve, hogy a miniszter úr a költségvetésben új

helyre, t. i. a középiskolák közé helyezte ezen iskolákat. Minthogy a miniszter úr, mint a bevezetésben megemlíti, a költségvetés berendezésében *lényeges* alaki változtatásokat eszközölt, annálfogva ki van zárva annak a lehetősége, hogy az állami felsőbb leányiskolák csak ötletszerűleg kerültek a középiskolák csoportjába. Ez a körülmény ama reményre jogosít fel bennünket, hogy a felsőbb leányiskolák helyzetének ilyetén megállapítása nem csupán a költségvetésre fog szorítkozni, hanem következetesen amaz iskolák egyéb ügyeinek elbirálásánál is alkalmazást fog nyerni. Nevezetesen nem csupán külsőségekben, mint péld. a közoktatás állapotáról szóló jelentésekben, hanem belső ügyekben is.

Így a többi között az áll. felsőbb leányiskolák igazgatóinak javadalmazása tekintetében. Körükben ez a költségvetés keserű csalódást fog ébreszteni. Szinte biztosra vették, hogy a miniszter úr orvosolja azt a sérelmet, mely a fizetések rendezéséről szóló törvény végrehajtása alkalmával rajtuk s a képezdei igazgatókon ejtetett, a midőn ama törvény világos intenciója ellenére legalacsonyabb törzsfizetésök nem a középiskolai igazgatókhoz hasonlóan 1600, hanem csupán 1400 frtban állapíttatott meg. Szolgáljon vigasztalásukra az a körülmény, hogy nem a miniszterünkön mult, hogy az őket megillető 1600 frtnyi törzsfizetést ez alkalommal még nem kapják meg. Ő fölvette az előirányzatba s bizonyára csak igen nyomós okoknak engedve egyezett belé e fölemelés törlésébe.

Az állami felsőbb leányiskolákra 306,898 frt. kiadás (+ 21,663 frt.) és 114,000 frt. bevétel van előirányozva. Az említett többletből 5853 frt. személyi, a többi dologi kiadásokra esik. A trencséni áll. felsőbb leányiskolának elsőrendűvé kifejlesztése folytán itt egy új tanári állás szerveztetik; hasonlóképen a fiumei iskolánál is. Tetemesen emeltettek az internátusok köztartási költségei (+ 4500 frt.), s — a mi az oktatás szempontjából felette örvendetes — az elméleti és gyakorlati szükségleteire előirányzott tétel (+ 3000 frt.).

A fentebbi javadalmon kívül a Beruházások között találunk több oly tételt, melyek arról tanuskodnak, hogy a miniszter úr mindenekelőtt a meglevő áll. felsőbb leányiskolák viszonyainak

rendezését vette tervbe, mielőtt ujabb ily iskolák felállításához kezdene. A kassai áll. felsőbb leányiskola és polg. fiúiskola épületének létesítésére s tanszerekkel való alapfelszerelésére a város által biztosított 130,000 frton felül 120,000 frt; — a kolozsvári áll. felsőbb leányiskola számára megszerzendő telekre és épitendő épület költségeire a város által biztosított 20,000 frton felül 100,000 frt. — végül a szegedi államositandó felsőbb leányiskola épületére a város által felajánlott 50,000 frton felül 140,000 frt van előirányozva, az 1896-ban való felhasználás mértékéhez képest egészen, vagy részben. Ezen épitkezések folytán ismét három felsőbb leányiskola fog hozzá méltó otthont kapni, s már csak három (a budapesti, lőcsei és trencséni) marad még azontúl is czélszerűtlen bérhelyiségekben.

Végül ama 4000 frtot említem, mely «*a gyakorlati háztartás (főzőiskolák) intézményének létesítésére*» az átmeneti kiadások közé van felvéve. Az indokolást, melylyel a miniszter úr ezen tételt kiséri, egész terjedelmében ide igtatom. «Nőnevelésünk — a népoktatási törvény életbelépte óta — hatalmas fellendülést nyert, a mennyiben, nem említve a kötelezett elemi népoktatást, ma már számos polgári leányiskolában és felsőbb leányiskolában szerezhetnek leányaink kellő műveltséget, sőt legujabban már alkalom van adva tudományos kiképzésükre is. A szakiskolák közül 12 kisdedóvóképző és 17 tanítónőképző intézet képesiti a nőket ily életpalyákra. Mindamellett bizonyos tekintetben még egyoldalúnak találom nőnevelésünket, a mennyiben leánytanintézeteink a tulajdonképeni női hivatást nem tartják úgy szem előtt, mint ez kivánatos volna, mert csakis a tudományos, elméleti kiképzésre szorítkoznak. Szükségesnek tartom tehát, hogy a leányoknak mód és alkalom nyújtassék oly gyakorlati ismeretek elsajátítására, a melyeknek az életben, a család körében nemcsak hasznát veszik, de a melyek szerintem a nőnél elengedhetetlenül szükségesek. Teljes tájékozást és jártasságot kell nyerniök a gyakorlati háztartásban. E végből a székes fővárosban egy ily gyakorlati háztartási (főző) iskolát szándékozom létesiteni, a mely intézménynek létesítésére szükséges 4000 frt.»

A miniszter úr eme szavaiban rejlő igazságot velem együtt bizonyára mindenki érzi, a ki leányaink nevelésével és oktatásával foglalkozik. Nem tartozhatik e czikk keretébe, hogy amaz igazság következményeit most levonjam; csupán arra akarok utalni, hogy noha örömmel üdvözlöm a miniszter úr tervét, hogy Budapesten főző-iskolát létesít (ily iskola tudtom szerint hazánkban eddigelé csak Temesvárt és Nagy-Szebenben van), mégis szükségesnek látnám, hogy az általa felismert fogyatkozása nőnevelésünknek, lehetőleg ennek a keretében orvosoltassék. Internátusokkal egybekapcsolt számos leánynevelő-intézeteinkben könnyű szerrel életbe lehet léptetni oly intézkedéseket, melyek különösen a család köréből távol élő bennlakó növendékekre nézve kétszeresen szükséges gyakorlati bevezetést a háztartás teendőibe biztosíthatnák.

Budapest. *Szuppán Vilmos.*

MILYEN LEGYEN A LEÁNY-KÖZÉPISKOLA.

Ő Felsége, a király, jóváhagyta a közoktatásügyi miniszter abbeli előterjesztését, hogy rendes egyetemi hallgatókul nők is felvehetők legyenek és a megfelelő képesítés elnyerése után tanári, orvosi és gyógyszerészi működésre jogosíttassanak. A női munka propagálásának harczosai nagy diadalt vívtak ki, úgy hogy szinte kifogytak a közvetetlen czélokból, melyekért harczolniok kellene.

Efféle mélyebbre ható reformok sohasem mentek keresztül heves ellenzés nélkül. Mióta a nők egyetemi képzése napirenden van, a tárczától kezdve a vezérczikkig, minden fajta irodalmi fegyver megcsörrent már miatta pro és contra. Röpködnek a női agyvelő mérsékelt súlyáról s a szellemi munka terén való inferioritásukról emlékező ősrégi argumentumok bombái, vegyest az udvariaskodó satyra mézbe mártott nyilaival. A társadalom alapjának, a családnak, romlását jósolják e bátor általánosítók, csupán azért, mert ezer nő közül talán egygyel több a *családon kívül is* érvényesülhet majd a reform megvalósulása után. Aláhúzom, hogy *a családon kívül is*, mert hitem szerint soha semmiféle hivatás nem fogja a nőt a családtól elvonni oly mértékben, hogy hatása ottan semmire zsugorodnék, kivéve, ha a nő maga vonja el onnan magát. Ezen pedig semmi doctrina nem segíthet manapság sem, mert akadnak mindig elegen, kik megteszik azt diplomátlanul is.

Soha sem kell elfeledni, hogy minden olyan téren, hol külön miniszteri engedelem és jogosítvány nélkül is résztvehet a nő a család és önfentartás munkájában, időtlen idők óta részt is vesz, sőt végezi önállóan saját számlájára és veszélyére. Nem említve a legszegényebb napszámos-osztályt, csak a kisipar és kereskedés mezején nézzünk szét és özönével találunk ide vágó példákat.

Szembeszökő, hogy míg természetesnek találjuk a nő versenyét a férfimunkással olyan téren, hol inkább csak testi munka kifejtésére van szükség, idegenkedünk őket versenyre bocsátani a szellemi munkásság terén, elzárván előlük a képesítés megszerzésére vezető utakat. Sem humanus, sem nemzetgazdasági szempontból meg nem állhatott az a konzervativ tartózkodás, mely a nőkre minden áron rájok akarta disputálni a szellemi alárendeltséget és még az alkalmat is megtagadta tőlük a próbálkozásra.

Végre is fel kellett szabadulnia annak a morális és szellemi tőkének, mely a nők tétlenségre kárhoztatott számos képességeiben gyümölcsözetlenül hevert. Nem úgy becsüli meg a férfiak társadalma jobban a nőt, ha maga fölé helyezi mint a szépségnek, kedvességnek és gyöngeségnek imádni való bálványát, hanem ha az emberiség magas czéljaiért való küzdelemben maga mellé állítja mint egyenrangú munkatársát.

Elvben tehát ki van mondva a nők egyetemi tanulmányokra való bocsáthatósága, de míg az oda vezető előkészítő utak elegyengetve nem lesznek számukra, az egész csak írott malaszt marad. A ki a czélt akarja, akarnia kell az eszközöket is. Mivel pedig csak a középiskolán át vezet az út az egyetem felé, arról kell első sorban gondoskodni.

A felsőbb leányiskolák első konczepcziójuk szerint, ha nem is az egyetemre előkészítők, de a szó igazi értelmében középiskolák lettek volna. A női jelleg nevében és hasznossági szempontokból leszállították színök táját, hogy még annak a látszatát is elkerüljék, hogy ezen iskolának czélja volna olyan értékű általános műveltséget nyujtani, mint a milyennek tartjuk a fiú-középiskolákét. A ki a régi és újabb szervezetet összehasonlítja, rá fog bukkanni erre a törekvésre mindjárt az iskola czélját kitüző első bekezdésben. Hogy miért lehet a leány-középiskolában épen a női jelleg szempontjából sokkalta kevesebbel beérni, azt nem értem. Ha ugyanis a fiú-középiskolákban elérhető általános műveltség annak az alapnak tekintetik, mely a nemzet intelligenciája között a szellemi közösséget megteremti, ezt az alapot meg kell adni a művelt nőnek is. Minden oly törekvés, mely ezt az alapot fölös-

legesnek találva, szűkebb körű és sekélyesebb műveltséget is elegendőnek tart a nők számára a női jelleg szempontjából, csak köpönyeg, mely alul kilátszik annak a sokat emlegetett inferioritásnak lólába, csak habozó félrendszabály, mely vonakodik a következmények levonásától.

Szükséges, hogy legyenek leány-polgári iskolák és leány-középiskolák; de hogy a kettőnek egy neve legyen, a kettő jóformán ugyanaz legyen, arra nincs semmi szükség. Tulajdonképen a felsőbb leányiskolának csak a felső két osztálya érdemli meg ezt a nevet, sőt ha igazi nevén akarjuk szólítani a gyereket, akkor csak 4 osztályú és 6 osztályú polgári iskolákról lehet szó. A felsőbb leányiskolák mostani alakjokban nem alkalmasak arra, hogy az egyetemre való előkészítés feladatuk lehessen. Sem a humán, sem a reál ismereteknek nem nyujtják akkora mértékét, hogy a fiú-középiskolákkal összehasonlíthatók volnának. Alkalmasak azonban arra, hogy *néhányukból* megszülessék az igazi leány-középiskola, melynek érettségi bizonyítványa egyértékűnek lesz majd minősíthető a fiú-középiskolákéval.

Az egyetemi tanulmányokra képesítő érettségnek négy formája van mostanság forgalomban: a reáliskolai latinnal és a nélkül, meg a gymnasiumi göröggel és a nélkül. A leány-középiskola nem lesz kénytelen sem az egyik, sem a másik formát változatlanul elfogadni. Részemről a meglevők közül a gymnasiumi görögpótlót tartom e czélra a legmegfelelőbbnek, vagy még inkább a reáliskolait latinnal az esetben, ha a latin nem lesz benne extrateher, hanem némi engedmény jár érte a matematika és ábrázoló geometria tananyagából. És ez teljesen indokolt is volna, tekintve, hogy ez az érettségi nem jogosít a technikai tanulmányokra. Nem azért foglalom bele a latint, mert e nélkül szélesebb és mélyebb alapú általános műveltséget el sem képzelhetnék, sőt inkább babonának tartom az egész lateinerkedést, azzal a hókusz-pókusz-szal együtt, hogy a reczepteket latinul írják; hanem kénytelen-kelletlen számolok azzal a ténynyel, hogy az érettségi latin nélkül még mindig nagyon is kötött marsruta.

A leány-középiskola keretét tehát így tűzném ki:

Ölelje fel ugyanazon tantárgyakat, ugyanabban a terjedelemben, mint a reáliskola, csupán a képesítés körének szélesbítése végett vétessék fel a latin nyelv az 5. osztálytól kezdődőleg úgy, mint a reáliskolában is tanulható. A latin azonban ne szaporítsa minden ellenérték nélkül a tanulni valót, hanem ennek fejében szállíttassék le a matematika, a rajz és az ábrázoló geometria a gymnasium színvonalára.

Meg nem engedhetőnek tartom, hogy a leány-középiskola érettségi bizonyítványát bárki is csekélyebb értékűnek tarthassa a fiú-középiskoláénál, mert azon az álláspontón vagyok, hogy a hol versenyről van szó, a nők semmiféle engedményeket el nem fogadhatnak. Ha ezt tennék, maguk szolgáltatnának legnyomósabb bizonyítékot az inferioritás mellett. Itt pedig versenyről is van szó, mert nemcsak az egyetemre-képesítés, hanem a tanári, orvosi és gyógyszerészi pályán való működés körül is forog a beszéd. Igaz, hogy részemről a női középiskolát nemcsak e szempontból tartom fontosnak és kívánatosnak, hanem tisztán a benne szerezhető általános műveltség szempontjából is. Azok, kik ez idő szerint a tanítóképzőket keresik föl csupán azért, mert a polgári iskola nyujtotta műveltséget kevesellik, ott találnák meg igazán, a mit keresnek.

Vannak talán, kik egy egyszerű latin nyelvi kurzussal vélik a kérdést megoldhatónak, mely néhány felsőbb leányiskolában tartatnék. Ez tévedés, mert mint említém, a felsőbb leányiskolák tananyaga sokkal kevesebbet ölel fel a többi tantárgyakból, hogysem egy kis latin az egyensúlyt rögtön helyreüthetné. Nemcsak latin nyelvi, hanem fizikai, matematikai, sőt magyar irodalmi kurzusokra is volna szükség, szóval az egész tanterv felforgatására, ha csak a nivót csupa sietségből lejebb szállítani nem akarjuk. Sietségre pedig nincsen semmi ok.

Említettem, hogy a leány-középiskola 5. osztályában javaslanám a latin nyelv megkezdését. Úgy értem ezt, hogy csak innen kezdődnék az, a mi új alkotás; az alap, a leány-polgári iskola, maradhatna a régi. Számot kell azonban vetni azzal a körülménynyel, hogy a polgári leányiskola négy osztálya nem áll egy vona-

lon a reáliskola négy osztályával. Különösen a mennyiség- és méréstani ismeretek dolgában van jóval hátrább. Arra való és megválogatott tanulókkal nem volna lehetetlen ezt a különbséget mihamarabb megszüntetni. Épen azért szükségesnek tartanám az 5. osztályba átlépni kivánó tanulóknak komoly felvételi vizsgálat útján való megrostálását, nehogy hivatlanok odatódulása a majdani zsenge és amúgy is sok előitélettel küzdő intézményt rossz hírbe keverje és sikeres működését bénítsa. Sőt meg lehetne tenni azt is, hogy a franczia nyelv polgári iskolai fakultativ tanításának mintájára a magukban hivatást érző növendékeknek már előzetesen lehessen készülniök ezekre a felvételi vizsgálatokra és az algebrából meg a geometriából elvégezniök annyit, a mennyi a felvétel mértékéül kivánatosnak látszik. A mint a legteljesebb mértékben helyeslem azt az intézkedést, hogy az egyetemre való beiratkozás személyenkint megszerzendő engedélyhez lesz kötve: úgy kivánatosnak tartom a reflektánsok megválogatását már ezen a fokon is.

Ha ottan, hol ilyen leány-középiskolát majd felállítanak, az első osztálytól kezdve eltérőleg állapítják is meg a tantervet, hiba volna a polgári iskolából való átlépést megnehezíteni, vagy éppen lehetetlenné tenni. A leány-középiskola sok kitünő növendéktől fosztaná meg magát ilyen rendszabálylyal. Álljon nyitva ezen új intézmény minden valódi tehetség előtt; nyujtsunk módot az egész ország ambiciózus leányifjuságának a próbálkozásra ott, hol ez minden veszteség és koczkázat nélkül megtörténhetik; hol a tehetség azonban már is kimutathatja magát, a polgári iskola négy osztályában. Elkerüljük ezzel a fiu-középiskoláknak azt a nagy és gyógyithatatlan baját, hogy alsóbb osztályaik mindig tömve vannak oda nem való indolens elemekkel, melyek mint az evezőbe kapaszkodó hinár a hajóét, úgy gátolják, lassítják az osztály haladását.

Mellőzöm a női középiskola tantervének egészen a tantárgyak felsorolásáig, terjedelmök kitüzéseig, vagy épen a heti órák számának megállapításáig menő részletezését. Eléggé kifejezi erre vonatkozó véleményemet azon összehasonlitás, melylyel ez iskolát a reáliskola mellé állítottam.

Nem hangsúlyozhatom eléggé, hogy a legnagyobb gonddal kell őrködni a létesítendő iskola tekintélye és zavartalan, sikeres működésének biztosítása fölött, mert tudvalevő, hogy egy új intézmény születésekor nagyon is hajlandók a közelállók és az érdekeltek a sietésre és elhamarkodásra, csupán azért, hogy mennél előbb eredményeket mutathassanak fel. Valamikor — csak 15 évvel ezelőtt — a polgári iskolai tanítóképzés is hevenyén ment egy kissé, úgy hogy szükségesnek és üdvösnek látszott az eljárás szigorítása. Valamint nem lehet mostanában polgári iskolai tanítóképesítőt tenni, mielőtt az egyes évfolyamok vizsgálatain valaki rendben át nem esett: úgy az érettségi se lehessen olyan gyümölcs, melyet egy ugrással le lehet szakítani. Meg kell kívánni itt is az osztályvizsgálatokat. Így majd csak az igazi ambiczió mer hozzáfogni, s a hiúság jobban meggondolja magát. Bizonyos, hogy csakhamar szóba fog kerülni, vajjon a tanítónői oklevéllel jelentkezők számíthatnak-e némi engedményekre, vagy épen oklevelük egyértékűnek itéltessék-e az érettségi bizonyítványnyal. Az utóbbi kérdést régóta felszínen tartják a tanítók, a nélkül, hogy a legkisebb eredményt érhették volna el. Az érettségire jelentkező tanítónőktől is meg kell tehát követelni az osztályvizsgálatokat, mert a fiú-középiskolák érvényben levő érettségi vizsgálati utasítása nem ismer más föltételt a középiskola 8. osztályáról szóló elégséges bizonyítványnál. Ettől pedig az ügy érdekében hiba volna eltérni.

Más kérdés, hogy mi történjék az esetben, ha polgári iskolai képesítésű tanítónő kíván érettségi vizsgálatot tenni. Fiú-középiskoláknál ez esetben is megkívánják az osztályvizsgálatokat, bár joggal feltehető, hogy a jelentkező saját szaktárgyaiban elérte, sőt meghaladta az érettségin megkívánt mértéket. Ez esetben részemről igazságosnak tartanék némi engedményt.

Fölöslegesnek tetszhetik e részletekkel való előzetes foglalkozás, holott még maga az intézet sem nyilt meg; de meg vagyok győződve, hogy már a dolog hírére is sok főben megfordultak efféle gondolatok, és kétségtelen, hogy az életbeléptető rendeletnek is kell ily irányú intézkedéseket tartalmaznia.

Nem akarok végül az elől a jelszó elől sem kitérni, mely mellőzhetetlenül mindenütt ott van, hol leányiskoláról foly a beszéd. Ez a jelszó a női jelleg. Semmi kifogásom ellene, ha a jól nevelt leányhoz illő magaviselet szoros megkövetelését értjük alatta. Természetes, hogy e tekintetben a tapintat más határokat szab, ha fiú- és másokat, ha leánynevelésről van szó. Ha nem vettem volna észre, hogy az iskola női jellege alatt egyebet nem értenek, elő sem hozakodnám vele. De egyesek kiterjesztették ezt a jelszót a módszerre is, állítván, hogy bizonyos studiumokat lehet, sőt kell is a női jellegnek megfelelően tanítani. Mások meg minden tantárgyban aggodalmasan böngészik a nőkkel valamiféle vonatkozásban álló részleteket és előtérbe állítják, melegen ajánlván eljárásukat kartársaiknak, mint a női jellegnek megfelelőt.

Mindeme kicsinyességekbe vesző fontoskodásokkal szemben a női középiskola női jellegét biztosítottnak látom, ha komoly és hivatásukért lelkesedni tudó tanítónők is nyernek benne alkalmazást. A tudományokban nincs női jelleg, azok nem nélkül valók és internáczionálisak. A ki meg akar velök ismerkedni, akár férfi, akár nő, meg kell fognia a dolog végét emberül. Magának az egyénnek női jellegét a család, vagy egy jól vezetett internatus van hivatva ápolni, nehogy nálunk is lábra kapjanak azok az exczentriczitások, melyekről némely külföldi egyetemek nőhallgatói, nem tudom, joggal-e, jogtalanul-e, olyan hírhedtek.

Mélyreható és nagyfontosságú az a reform, melyet Ő Felsége legkegyelmesebb jóváhagyásával a közoktatásügyi miniszter inaugurált. A Mária-Dorothea egyesület büszkén hivatkozhatik rá, hogy ő volt ennek az igazságos ügynek első kezdeményezője és elejétől fogva legkitartóbb harczosa. Különös elismerés illeti meg György Aladárt, az egyesület buzgó szellemi vezérét, ki előadásokban, memorandumokban és minden telhető módon agitált, küzdött mellette. Ennek az elismerésnek őszinte kifejezésével végzem be soraimat. Vajha az ő kiváló és önzetlen tehetségének tere nyilnék az ügy további intézésében és vezetésében is.

Czegléd. *Paulovits Károly.*

RUHAVARRÁS AZ ISKOLÁBAN.

A «Nemzeti Nőnevelés» novemberi füzetében megjelent «A női kézimunka-oktatás a polgári leányiskolákban» című czikk tartalmára nézve egy véleményen vagyok Volenszky Gyula kartárs úrral, s beismerem, hogy úgy a polgári, mint a felsőbb leányiskolák vizsgai kiállításán a kézimunkák között «az igazán nélkülözhetlen ruhavarrás gyengén van képviselve». — Igazsága van; de nézzük az okát.

Egy ruha kiszabása és varrásához egy gyakorlott varrónőnek két napra van szüksége; két egész napra, ha 9—10 órán dolgozik naponként. Egy kezdő, ki utasítás mellett szabja és varrja a ruhát, közben fejt is, meg vár is, míg az illető mással foglalkozik, okvetlenül négy napot vesz igénybe, a mi összesen 36—40 órát tesz ki. Az állami felsőbb leányiskolák tanterve hetenként 2 órát enged a kézimunka-oktatásra, tehát 18—20 hét alatt készülhet el egy ruha. Ezen idő alatt annyiszor gyűrődik, hurczolódik az a szegény ruha a szekrényből ki és vissza, s kisebb részletei el is veszhetnek, hogy természetesnek találhatjuk, ha némely türelmetlen növendék beleunt e munkájába.

Vannak ugyan ilyen sok időt igénylő másnemű kézimunkák is, pl. egy himzett nagy terítő, kalotaszegi varrottas, vagy valamely dísztárgyra alkalmazható velenczei himzés stb., de ha ezen munkáknak egy kis részletét megtanulta a növendék, már önállóan dolgozhat rajta; könnyű szerrel haza is viheti, s minden szabad idejét felhasználhatja, itt-ott egy fél óra, sőt tíz percznyi idejét is, mert könnyű elővenni.

A ruhavarrás azonban folytonos utasítással jár. Haza sem adhatjuk, mert vagy elrontja a növendék, vagy más dolgozik rajta.

Aztán sokkal nagyobb darab is az, ha már ki van szabva, mint hogy azt a növendékek hazahurczolhatnák. A legtöbbnek varrógépe sincs otthon.

Továbbá a ruhavarrás oktatásánál — kivéve a mértékvételt és a szabásrajzok készítését s gyakorlását — nem lehet a csoporttanítást alkalmazni. A szövet szabásánál, s a varrás kezdésénél bizony minden egyes növendék nagy figyelmet s pontos útbaigazítást igényel; így a tanitónő 2—3 növendéknél többet egyszerre nem foglalkoztat, ha eredményt kiván elérni. A többiek ezen időben olyan kézimunkán dolgoznak, a miben már gyakorlatuk van. Különben a szabáshoz szükséges asztal és varrógép sem fér el egy tanteremben annyi, hogy pl. 10—12 növendék egy időben foglalkoznék ruhavarrással. Külön munkaterem pedig nem sok iskolánál van.

De ha egyszerre csak három növendék varr is ruhát, egy tanév alatt mégis reákerül a sor mindenikre, gondolják sokan, annál inkább, mert az áll. felsőbb leányiskolák VI. osztályában, vidéken, 10—12 növendéknél alig van több.

Igen ám, ha már szeptemberben kezdenék! de egyik anya sem áll rá, hogy az ő leányának szeptemberben szabják azt a ruhát, a mit csak juliusban vehet használatba — *ha akkorra ki nem növi és a divatból ki nem megy!?*

Ezelőtt több évvel, míg egészséges voltam, én is tanítottam kézimunkát a felsőbb osztályokban; még pedig passzióval és elég szép eredménynyel. De a ruhavarrás mindig sok nehézséggel járt. Legyen szabad például csak egyik év történetét idejegyeznem.

Őszszel — a tapasztalaton okulva — már nem is sürgettem a ruhakelmék beszerzését, csak márcziusban kezdtem; de hetekig üres kézzel, s ezer kifogással jöttek a leánykák. «Sokan vagyunk testvérek, még mindenik nem is kaphatott tavaszi ruhát, kettő az ünnepekre sem kap, nem telik. Nekem már van új ruhám husvétra; hogyan kérjek most még egyet?» — «Tessék megbocsájtani, de én nem merek kérni», mondá az egyik. — «Én kértem, de apa összeszidott — védekezett a másik — hogy elég költség van rám egész éven át, s most még egy elrontani való ruhára is

költsön? úgy sem lehet egy ruhán varrni megtanulni; végezzem be a nagy terítőmet; ő nem ád már kézimunkára egy krajczárt sem.» Így ment az mindvégig egymásután. Áprilisban mégis összeszedtem öt növendéket, a ki ruhát fog varrni.

Midőn az első befejezte munkáját, édes anyja érte küldött, látni akarta. Másnap aggodalmas arczczal jön a kis leány: «Anyámnak nagyon tetszik a ruhám, mert jól is áll, de igen-igen kéri, tessék megengedni, hogy ne küldje vissza, mert pünkösdre nincsen arra való ruhám; s aztán a vizsgámra, s a záróünnepélyre is azt kellene felvennem.» Kifogásokat tettem, nem engedhetem. «De én most már őszig nem kapok több ruhát, s kis testvérem új ruhában jön ide a vizsgájára — és én, a VI. osztályban s a záróünnepélyen szavalni is fogok — én ócska ruhában jőjjek! ?» — Könyben úszó szemeit oly melegen kérve emelte reám, hogy bizony engedtem e kérelemnek.

Az a fő, hogy ügyesen elkészítette, gondolám, és nem az, hogy hány ruhát mutatok be a vizsgálaton.

Csakhogy némi változtatással, egy másik növendék is így cselekedett, s ez egy okkal többet tudott felhozni, t. i. hogy már amannak is megengedtem. Az ilyesmit mindig felhasználják ők ellenünk. Most már csak három ruha maradt, egy készen volt, s kettő félben. A vizsgálat rohamos léptekkel közeledett, az aggodalom nagy volt: a ruhák nem készülhetnek el! A két növendék arra kért: engedjem, hogy párszor 4 óra után 6-ig az iskolában maradhassanak. Tudtam, hogy ez a vizsgák előtt nem helyes eljárás, de meggondolva, hogy minden más kézimunkát félig készen is be lehet mutatni, csak a ruhát nem, mégis megengedtem. Egyesült erővel fogtunk a munkához.

Azonban alig mult 5 óra, midőn az igazgató benyit, hogy miféle gépzakatolás folyik itt a tanórák után? S egész megütközését fejezte ki a felett, hogy nehány nappal a vizsgák előtt a VI. osztály növendékei nem a tantárgyakból készülnek? Én négy szem közt is kértem őt, hogy e szorgalmas s eszes két leány utána pótolja a mulasztottakat, hasztalan. Persze mindenkinek maga felé hajlik a keze.

Csak magam segítettem tehát a tanórák után, hogy czélt érhessünk. A két ruha ki is lett állítva, de a derék belső része, a béllés az egyiknél nem volt rendbe szedve, kidolgozva. (Magyarul mondva: nem volt kistafirozva.) Azt gondoltam, nem fogják kiforgatni; de kiforgatták.

Ki tudja, hányan nézték már körül, mire én, délfelé, a vizsgateremből kijöhettem. Épen két nő dicsérte az illetőt, no meg az iskolát is, a hol ilyen rendetlenségeket megengednek, midőn oda léptem. «Ki tanítja a ruhavarrást?» kérdezték, tiszteletteljesen hajolva meg előttem. «Én — felelém — de az egyik ruha még nincs befejezve. Tessék a másik kettőt kiforgatni, azok már készen vannak». — Azt nem mondtam nekik, hogy a mult éjjel alig aludtam, hogy három ruha legyen kiállítva, és a jövő éjjel is dolgoznom kell, mert ilyen megrovásnak nem teszem ki magamat a következő napokon. Ezt nem mondtam — úgy sem értették volna. A ki minden idejével szabadon rendelkezik, fogalma sem lehet arról, hogy egy igazgatónőnek a vizsgák tartama alatt és előtt az alvásra is alig van ideje.

Bizony a körülmények sokszor megkivánják, hogy a ruhavarrásnál segítsünk a növendéknek. Én is segítettem, habár komoly ambiczióm képezte mindenkor, s nem resteltem, s nem kiméltem sem fáradságot, sem türelmet, hogy a növendékekkel a kézimunka minden ágát megszerettessem és megértessem. S valóban, komoly óhajtásom volna, hogy kitaláljuk a módját, hogyan váljék leányainknál a fehérnemű- és ruhavarrás ismerete általánossá, mert rendkívül fontosnak tartom azt, még nemzetgazdasági szempontból is.

«Tanítsuk munkára a nép leányait!» írja Sebestyénné Stetina Ilona úrnő «A nőkérdés»-ben, s komoly irányú czikkének minden pontja figyelemre méltó.

Ő a nép leányaira nézve óhajtja a továbbképző iskolákat; *én minden polgári és felsőbb leányiskolában óhajtanék egy továbbképző kézimunka-tanfolyamot,* a hol leányaink a fehérnemű és felsőruha-varrást tökéletesen elsajátítanák.

Csak egy munkaterem, a kellő felszereléssel, és egy ipar-

tanítóné kellene hozzá. Meggyőződésem, hogy a szülők által fizetett tandíj fedezné a kiadásokat; szivesen fizetnék, mert hiszen százakat takarítanának meg az által, ha leányuk a családtagok ruháit maga varrná.

Itt már megengedhető lenne az elkészült ruhák használatbavétele, mert egész tanéven át sokat dolgoznának, s csak az utolsók, a tökéletesek lennének kiállítva. Ide már elhozhatnák a javítani való, s a divatból kiment ruhákat is átalakítás végett. Micsoda passzió az, mikor a régi ruhából újat csinál az ember!

Szoktassuk leányainkat takarékossághoz, minden irányban.

A munka-tanfolyamban rövid nehány nap alatt már haladók is lennének, a kik pár órán át önállóan is tudnak dolgozni, s így mindig több és több volna a ruhátvarró serdülő leányok száma. És micsoda különbség az a haladásra nézve, ha a reggel előszedett ruhát csak este kell ismét elrakni; míg ha az iskolában, tanórák közben, sietve szedjük elő, s alig kerestük ki minden részletét, alig szedtük rendbe a gépet, félórát sem varrtunk, már ismét csengetnek, s el kell rakni. — Sok türelem kell az ilyen ruhavarráshoz; míg ha kedvünk szerinti ideig dolgozhatunk rajta: a munka csupa élvezet.

Hogy leányaink egészségére káros behatású ne legyen az egész napi munka, az óraközök szünete pontosan be lenne tartva, s nem vennénk olyan szigorúan a mulasztásokat, mint az iskolánál; sőt megengednők, hogy egy-egy jól sikerült ruhát tulajdonosa, barátnőinél látogatásokat téve, bemutathasson. Az ilyen eljárás általánosan nevelné a munkakedvet.

Igen czélszerűnek látnám, a hol a körülmények megengedik, a kertészkedéssel kötni össze e kézimunka-tanfolyamot, a mi nemcsak testedző és üdítő foglalkozás volna, de hasznos is; nemcsak a polgári osztályra, de az intelligenczia leányaira nézve is. Kertészeti ismereteit a legtöbb háziasszony értékesítheti. Csoportokra osztva, felváltva foglalkoznának a növendékek a kertben és a tanteremben. Minél többnemű elfoglaltatása s ügyessége van a nőnek, annál jobban megfelel hivatásának, s annál kevesebb idejük marad az unalomra. A munka nemesít!

Azt gondolom, ilyen hasznosan «továbbképző-tanfolyamba» a nagy leányok, régi növendékeink is örömmel beiratkoznának, sőt talán a felsőbb leányiskola csak IV. osztályát végzett növendékek némely része is.

Ne akadályozzuk meg ebben ez utóbbiakat sem. Nem minden leány tud kedvvel és eredménynyel tanulni. A kit végzete szellemi kincsekkel áldott meg, az hadd törjön előre; hadd lépjen a szellemi munkának már a nők előtt is megnyilt olyan terére, mely lelkületének leginkább megfelel. De a kik nem éreznek magukban sem hivatást, sem kedvet e pályák valamelyikének betöltésére, nyujtsunk ezeknek alkalmat arra, hogy kézimunkájok által legyenek hasznos tagjai a családnak, s ez által a társadalomnak is.

Rendkívül fontos és gyakran egész család jövőjére áldásos befolyást gyakorolhat a nő — az anya nagy munkaszeretete s ügyessége. Ismerek nem egy előkelő úri nőt, kiknek férje magas állást foglal el; szép birtokaik is vannak a fővárosban és falun egyaránt, nagy házat visznek, és mégis van kedve és ideje egész családja ruháinak rendbentartására s javítgatására. Bámulatos, hogy némely nő, varrógépe segítségével, mennyit képes végezni! Egy ismerősöm mind a hat gyermekének maga varrta még a felső ruháit is. A fiúkét 7—8 éves korukig, s leányai házi ruháit még most is, nagy korukban, az ő segítségök mellett, az édes anyjok varrja. S a mi még inkább meglepett, midőn egyszer a többek közt meglátogattam, hogy legnagyobb fiának, ki akkor már joghallgató volt, de az Első hazai takarékpénztárnál is volt valami állása, egy fekete kabátjára (az ujj alsó részére) foltot tett.

«Hát felveszi ezt a te elegáns fiad?» kérdém bámulva.

«A háznál hogy ne venné fel? Takarékossághoz szoktatom őket; tanulják a pénz becsét ismerni. Nagy gonddal jár az élet!»

Oh! ha minden anya így nevelné a fiait, nem volna olyan sok a préda, az elzüllött ember, és nem volna olyan sok sikkasztó.

Egy-egy ilyen elzüllésről, sikkasztásról olvasva, akaratlanul is felsóhajtok: Hol van ennek az embernek az édes anyja, hogy meg nem fogta idejében a prédáló kezet? És nem állta útját, midőn fékevesztett szenvedélylyel rohant a romlásba — mielőtt

belezuhant volna ? ! Vagy hát a mai anyának nincs befolyása a fia lelkére? Oh! neveljünk olyan anyákat, kik eltalálják a módját! Neveljük növendékeinket úgy, hogy szerények, munkásak és takarékosak legyenek, s ezáltal is sok szencsétlenségnek vehetjük elejét. De mindezekben járjunk jó példával előttük mi, tanítónők is, különben nem érhetünk czélt soha.

Szerény nézetem szerint sok a javítni való a mi magunktartásán is. Némely tanítónőnek öltözete és szobáinak berendezése olyan, mintha legalább is 50 ezer forintnak volna birtokában.

Tudom én azt, hogy senki sem érdemli meg jobban, hogy fárasztó, kimerítő munkája után egy kellemes és kényelmes otthonban pihenje ki a nap fáradalmait, mint az, ki a tanítással és neveléssel foglalkozik, de találjuk el a középútat.

Vannak ugyan tanítónők, a kik mindig csinosan, sőt jó izlésöknek megfelelőleg, bizonyos úri elegancziával öltöznek; de ez az eleganczia mindig egyszerű és soha sem lép a fényüzés határaiba. De vannak, sajnos, olyanok is, kik pl. egy felső öltönyre, egy ruhára vagy egy szőnyegre olyan könnyen kiadnak 70—100 frtot, s egy pár czipőre 10—15 frtot, mintha saját palotájok puha szőnyegén lépegetnének e finom, drága czipőkben. Ezt nem találom helyesnek!

E sorokat olvasva, sokan azt gondolják: kinek mi köze ahhoz, ha egy tanítónő olyan tárgyakra költi *keresetét*, a miben öröme telik ? Igaz, de ne téveszszük szem elől a példát sem.

Egy fényüző tanítónő hamar utánzókra talál, legelső sorban kartársnői közt. Eleinte megróvják ugyan egymás közt, de aztán utánozzák, mert röstelik, hogy akár társaságban, akár az iskolában annyira feltünő legyen a különbség köztük. S végre a növendékek is, főkép a nagyobbak, annyit zúgolódnak egyszerű, ócskás öltözetük ellen, hogy sok szülőnek nevelik a gondját.

Ha e tanítónők a feleslegesre kiadott összeget félre tennék, nehány év alatt olyan szép kis összeg volna együtt, hogy azt pl. ismereteik s tapasztalataik bővítésére, egy-két külföldi útra, igen jól fel lehetne használni. Sőt ha egészségük gyöngül, fürdőre,

vagy ha férjhez mennek, a szükséges tárgyak beszerzésére fordíthatnák. S fordítják is sokan, a kik takarékosak.

És ha a sok évi fárasztó munka után, midőn testben, lélekben kimerülve, nyugalomra térnek, milyen nagy áldás volna pár ezer forint, mely a nélkülözéstől, a szükségtől megóvja őket. Nem mindenki részesül olyan nyugdíjban, hogy utolsó napjait gond nélkül élje. Gondoljunk hát magunk is a saját jövőnkre.

Kedves Kartársaim! Ne vegyék e szavaimat zokon. Vegyék úgy, a mint mondva vannak: *jóakaratú anyai tanácsnak.* És ne higyjék, hogy én csak most, midőn már koros és szenvedő vagyok, gondolkozom így. Nem, én ifju koromban is így gondolkoztam és igyekeztem tanítványaimat így nevelni. Csakhogy: «Egy fecske nem csinál nyarat», de még 20—30 sem. Háromezer azonban már csinálhat. S kétségtelen nagyhatású volna nőnevelésügyünkre, ha minden tanítónő azon igyekeznék, hogy egyéb jó tulajdonok fejlesztése mellett, növendékeiből munkás, szerény és takarékos leányokat neveljen. Azt hiszem, nagyobb hatása lenne, mint a heti 2 órai ruhavarrás-tanításnak, melyet most csak erőszakolunk, de nagyon kevés eredménynyel.

Tőke-Terebes. *B. Barkóczy Dömők Antónia.*

ÉNEKTANÍTÁS
AZ ELEMI ÉS POLGÁRI ISKOLÁKBAN.

Ki ne emlékeznék azokra a heves vitákra, melyek az énektanítás módszerére nézve paedagogiai irodalmunkban a legközelebbi években lefolytak! A kotta szerint vagy a nélkül tanítók két táborra oszoltak; s az énektanítók egy része — köztük a budapesti tantestület legtekintélyesebb tagjai — az elemi és népiskolákban a hangjegyet egészen elvetendőnek tartja, mert véleménye szerint határozott és biztos czélt és sikert úgy sem ér el a hangjegyolvasás tanításával, úgy hogy teljesen feleslegesnek tartja azt. A másik párt oly igényekkel lép föl a hangjegyolvasást s az ezzel szorosan összefüggő általános elméleti részt illetőleg az elemi és népiskolákkal szemben, mintha csak valami középiskoláról, felsőbb iskoláról avagy katexochin zeneiskoláról volna szó, mely igényeit természetesen egy zenetanítónak sem fog sikerülni kielégíteni soha. Ugyanis azt kívánják, hogy a gyermekek 4—5 évi tanulás után az eléjük adott hangjegyekből egyes hallás után be nem gyakorolt chorálokat és világi dalokat oly módon leénekeljék, miként leolvassák az eléjük adott nyomtatványokból a nekik való olvasmányt. Ezt még akkor sem kívánhatjuk, ha — eltekintve általában a lágy (moll) hangalaktól és annak skáláitól, nevezetesen: a dallami, összhangzati és magyar skálától, — csakis a kemény (dur) hangalakban és ennek is csak az alapformájában (C-dur) irott chorálokat és dalokat veszszük elő oly czélból, hogy azokat a gyermekek — de legfeljebb csak a 4-ik osztálytól kezdve — előzetes elődalolás vagy előjátszás nélkül is, hangjegylapról tisztán és biztosan leénekelni tanulják.

Én, habár az ének tanításánál az elemi és felső népiskolákban a hangjegyek ismertetését és hangjegyolvasást általában üdvös-

nek és czélszerűnek, vagy okvetlen szükségesnek nem tartom, mert biz az egyrészt szerfelett nehéz és hálátlan feladat, másrészt czélt tévesztett dolog, mert határozott sikert, biztos eredményt úgy sem érünk el azzal: mégis úgy vélekedem, hogy a hangjegyek ismertetését az elemi népiskolák 4. 5. és 6-ik osztályaiban a kellő megszorítással, bevezetésképen már megkezdhetjük. E bevezető ismertetést a kellő szűk korlátok között minden hátrány nélkülinek, sőt némileg előnyösnek is tartom. Jó ugyanis, ha a gyermek már az elemi népiskolában hozzászokik a hangjegyekhez, megbarátkozik és megismerkedik némileg velök, már a mennyire szellemi látköre és zenei érzékének fejlettségi foka azt megengedi. Mert a hangjegyek útján a gyermek élénkebb képet, határozottabb fogalmat szerez magának a hangokról és a hangjegyek tanulása egyáltalán értelmét, combinátióját és képzelő erejét is kellemesen foglalkoztatja.

Nézetem szerint fogjunk tehát hozzá a hangjegyek tanításához már az elemi és felső népiskolák magasabb osztályaiban, de ne kívánjunk a gyermekektől nekik még nem való, zenei hallásuk fejlettségét és szellemi képességöket messze túlhaladó és eszerint csak zavaró és lesújtó feladatokat. Hiszen, valamint a számtannak csak alapműveleteit, tehát elemeit tanítjuk az elemi és felső népiskolákban, úgy maradjunk meg tehát a hangjegyolvasás tanításánál is csak az elemeknél. Azért csak részben osztom Bartalus tanár énektanítás-módszerét. Ő, nem törődve a nehézségekkel és akadályokkal, melyek rendesen minden reformnak útját állják, bátran utat tört eszméjének. Az ő lankadatlan, serény működésének az énektanítás terén sokat köszönhetünk. Megírta többek között zenei ABC kottakönyvét; e hangjegykönyvével, melyet az állami iskolákban tankönyvül használnak, a zeneértő körök elismerését vívta ki. E könyvecske azonban csak vezérfonal az első osztálytól kezdve fel egészen a hatodik osztályig s a buzgó, lelkiismeretes és szakértő paedagogus feladata aztán a kottatáblára irandó számos előkészítő és hézagpótló gyakorlattal, továbbá utbaigazítással e könyvecskének mindinkább érvényt szerezni s ez által egyszersmind a tanítást könnyíteni és a czél és siker elérését biztosítani.

De az elemi iskolában maradjuk — és ezt hangsúlyozom — a hangjegyolvasás tanításának csupán a kezdeténél, bevezetésénél. *Kezdjük meg a hangjegyek tanítását, nem — mint azt Bartalus óhajtaná — már az első osztályban, hanem csak a 3-ik osztályban és az énektanításnál a fődolog legyen a gyermek kedélyvilágára jótékonyan ható és neki való dalok énekeltetése* és ezzel karöltve hallási érzékének kellő fejlesztése.

Nézetem szerint a népiskola felsőbb osztályaiban az éneklés és zeneelmélet tananyagát és tanmenetét a következőképen szabhatjuk meg.

Elemi és felsőbb népiskola III-dik osztálya: Elemi gyakorlatok a *C* kemény hangalakban az 1-ső hangtól a 3-dik hangig (*c*-től *e*-ig), folytatva az *öt* hang gyakorlásáig (*c*-től *g*-ig) negyed időértékű hangjegyekkel. Később e három, illetőleg öt hangnak sorrendben és soron kivüli gyakorlása idevágó példák alkalmazásával. E begyakorlásnak legegyszerűbb, legrövidebb és legbiztosabb módja a következő: A tanító leírja az 5 hangjegyet a táblára, ujjal rámutat (ép úgy mint a szavak olvasásánál az egyes betűkre) majd az egyik, majd a másik hangjegyre (a szerint, már a milyen sorrendben azokat énekeltetni akarja). Az ugrásoknál előbb természetesen a közbeeső hangokat (mint áthidaló eszközöket veszi) segítségül, még pedig addig, mig a növendékek nagy többsége a közbeeső hangok teljes kihagyásával is, a harmad-, negyed- és ötödhangugrásokat egyszerre és biztosan, tisztán találni birja. Mint mindenben, úgy itt is, csak a lassú, fokozatos és szemléltető módszerrel érhetjük el gyorsan és könnyen célunkat.

Ez a módszer azért is czélszerű, mert az 5 hangot csak egyszer lévén szükség a táblára írni, sok időt kimélünk meg s mégis a legkülönfélébb hangcsoportozatokat lehet ezen 5 hangból eképen — ujjmutatással — összeállítani és leénekeltetni.

Ha hetenkénti egy órában csak egy fél órát fordítunk is e czélra, a gyermekek játszva fogják (még pedig elég rövid idő alatt) a hangközök vagy hangugrások eltalálását elsajátítani, örömük lesz benne és a Bartalus-féle ABC hangjegykönyvének (I. kötet) egy szólamú tételeit is (5 hang terjedelemben) ezen általam be-

mutatott és kottatáblán alkalmazandó előkészítő módszer után, lapról fogják hibátlanul leénekelni. A hangjegyolvasás elemei mellett gyakorolják a tanulók a nemzeti-, templomi- és népdalokat, előjátszás vagy előénekelés után. A szöveg megválasztására természetesen különös figyelem és gond fordíttassék.

Az elemi népiskolák IV. osztályában: Az előbbi évfolyamban megkezdett tananyag vagyis az 5 hang, folytatva a 6-ik, utóbb a 7-ik, illetve 8-ik hangig, még pedig előbb negyedes, később negyedes és fél kottákkal; utóbb vegyesen: egész, fél és negyedes kottákkal. Az ütenyalakok közül használjuk a $^4/_4$-dest és $^3/_4$-dest. A *C* kemény skála — mint alapskála — ismertetése, elemzése. Gyakorlat: Egyházi-, nemzeti-, nép- és műdalok. Hymnus, indulók vagy harczi riadók, tornadalok. Segédkönyvül használható Bartalus ABC hangjegykönyvének II-ik kötete.

A népiskolák V. osztályában: Az egyvonalzott nyolczad kiterjesztve másfél nyolczadig vagyis a kétszer vonalzott c, d, e, f hang. Továbbá a mély *h* és *a* hang ismertetése és gyakorlása összekötve az egyszer vonalzott skála hangjaival. Tankönyvnek ez osztályban is Bartalus ABC könyvének II-dik kötetét használhatjuk, mivel rendkivül gazdag hangjegypéldákban. *Gyakorlat*: Nemzeti induló vagy riadó, mű- és népdalok, tornadal, Hymnus (Erkeltől), templomi chorálok.

A népiskolák VI. osztályában: Az egyszerűbb alakító jegyeket itt már esetleg felvehetjük a tananyagba, nevezetesen az 5 emelő jegyet, de csak a C dur (kemény) hangalak keretében: nevezetesen: a *fis*-t, *cis*-t, *gis*-t, *dis*-t és *ais*-t (többet nem). Egyes könnyebb dalt, népdalt, indulót a növendékek már hangjegyből sajátíthatnak el ezen osztályban, de természetesen a tanító segitsége és vezetése mellett, ki a dallam hangjait C-dur skálában a táblára irja, elemezteti növendékeivel, azután az egyes hangközöket eltaláltatja velök, *míg végre a dallamot már az aláirott szöveggel együtt énekelhetik*. A dallami *A*-moll skála ismertetése és begyakorlása, a mi már most nagyon könnyű lesz, mert csupán két alakító jegyet kell alkalmazni (fis-t és gis-t) és eszerint csak két hangot: az *f*-et és *g*-t kell fél hanggal feljebb énekeltetnünk, a

többi hang változatlanul megmarad. *Gyakorlat*: Nemzeti-, mű- és népdalok, induló, harczi riadó, tornadal. Szózat.

A polgári iskolákra nézve alkalmazkodván, a mennyire csak lehetett, a törvényesen előírt tananyaghoz és tanmenethez, az ének tananyagát mind elméleti mind gyakorlati részében a polgári iskolát méltán megillető magasabb szinvonalra és szélesebb alapra óhajtom állítani.

Szükségesnek tartom ugyanis kiterjeszteni, kibővíteni a tananyagot, felosztván azt arányosan a négy osztály között olyképen, hogy a hangjegyolvasásban s a gyakorlati éneklésben mind, pedig a zeneértelem fejlesztésében, kellő eredményt érhessünk el.

Magam a gyors haladás és biztos siker elérhetése szempontjából a lehető legszemléltetőbb módszert használom (lásd elméleti és gyakorlati tankönyvem), ezáltal azt is elérem egyuttal, hogy a növendék a biztos és gyors haladás tudatában mindinkább megkedveli az énektantárgyat s ezzel kapcsolatban valódi érdeklődést, behatóbb figyelmet és kitartóbb szorgalmat tanusít.

Midőn kineveztetésem után átvettem az ének tanítását és vezetését az állami polgári leányiskolában, meglepetve tapasztaltam, hogy a polgári iskola első osztályában ugyanazt tanították eddigelé, a mit az elemi osztályokban, t. i. a C-skála 5 első hangját, vagyis a polgári iskola és elemi iskola között semmiféle különbséget nem tettek, más szóval egyforma módon jártak el az ének tanításánál mindkét rangú iskolában.

A mit az elemi és felsőbb népiskolákban elérhetőnek nem igen tartok, tudniillik a dallamoknak egyenesen hangjegylapról való szabatos és biztos leéneklését, azt a polgári iskolában 3—4 évi rendszeres tanítás mellett igenis elérhetőnek tartom.

A követendő eljárás ez: Irjunk a hangjegytáblára a hangjegyolvasás elsajátítását czélzó gyakorlati példákat. De mielőtt a hangjegyolvasáshoz fognánk, hadd tanulják meg előbb a növendékek a hangjegyeket gyorsan és biztosan megnevezni, hadd tanulják meg előbb a két alapskálát: A C-durt és az A-mollt — vagy legalább az előbbit — tisztán énekelni, tanulják meg előbb a különböző hangközöket (intervallum) pontosan és biztosan eltalálni

— de ne csupán csak az alaphangból, hanem a skála többi hangjaiból is — továbbá, hadd tudják előbb megkülönböztetni az egész hangot a fél hangtól. Ha már növendékeink annyira vannak, ám kezdjük meg a hangjegyolvasást. De ne halmozzunk össze kezdetben a világért sem nehézségeket, hanem válaszszuk el inkább kellőképen azokat egymástól. Ne kössük össze mindjárt az intonálás (hangvétel) nehézségeit a taktus (beosztás és ütenyzés) nehézségeivel, mert ezen eljárás csak zavarhatná, sőt egészen elkedvetleníthetné esetleg a legtöbb növendéket. Ha már most növendékeink a különböző intervallumokat jól tudják eltalálni és egymástól megkülönböztetni, mutassuk be a különböző ütenyalakokat (egyszerű és összetett, páros és páratlan, feles, negyedes és nyolczados stb.) és ezzel kapcsolatban a különböző ütenyfelosztásokat vagy beosztásokat negyedek vagy nyolczadok szerint. De itt is járjunk el a fenti elv alapján, vagyis mutassuk be ezen ütenyzési módokat, ütenyalakokat és ütenyrészbeosztásokat egyetlen egy hangon, teszem fel az egy vonalzott *c*-n vagy *d*-n, vagyis amíg a növendék jól és biztosan meg nem tanult beosztani és ütenyezni, használjunk addig csupán egy és ugyanazon magasságu hangot — csupa *c*-t pl. —. Azon módon ne fogjunk hozzá a nehezebb illetőleg komplikáltabb alakú és külsejű skálák begyakorlásához mindaddig, míg a növendékek legnagyobb része az alap-hangalakokban (C dur és A moll) nem szerezték meg a kellő jártasságot és biztosságot.

Az állam által kiadott Bartalus-féle ABC kottakönyv itt már egyáltalában nem felel meg a czélnak. E czél érdekében irtam három kötetre tervezett elméleti és gyakorlati énektankönyvemet is, nevezetesen a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák használatára.

Itt a polgári iskolában már nem szorítkozhatunk csupán a közönséges intervallumokra vagyis az ú. n. nagy és tiszta hangugrásokra (hangközökre), hanem ezeknek mellékalakjaira is ki kell terjesztenünk figyelmünket; továbbá tekintettel kell lennünk ezen hangugrások megfordításaira is a tanításnál, a mi hasonlóan kimondhatatlan előnyt nyújt a hangjegyolvasás elsajátítására nézve. A hangjegyolvasáshoz tehát a hangjegyközök és mellékalakjainak

elméleti és gyakorlati ismerete első sorban szükséges, továbbá szükséges a növendékekkel tüzetesebben megismertetni és begyakoroltatni az idő folyamán a C dur skála mintájára alakított G, D, A, E, H skálákat emelő jegyeikkel, az F, B, Es, As, Des, Ges skálákat leszállító jegyeikkel, valamint a lágy hangalak skáláit is, melyeknek alapformája az *A* moll.

Mivelhogy a növendék füle a kemény skála menetét már az elemi osztályokban megszokta, azért halló érzékére nem fog zavarólag hatni, ha a polgári iskola I-ső osztályában már megismerkedik a lágy hangalak skálájával, nevezetesen: a dallami A lágy skálával. (A harmoniai lágy skálát elhagyhatjuk bátran, mivel erre egyrészt csak az összhangzattannál van szükségünk, másrészt pedig csak összezavarhatná a növendékeket. Elég lesz tehát az egyik skála.) Az első osztályban azért is óhajtom már megkezdeni a lágy skála gyakorlását, hogy a növendék halló szerve zenei érzéke mielőbb hozzá szokjék e nehezebb és szokatlanabb skála-faj jellemző menetéhez, a minek ismét az lesz az előnye, hogy megszokván a fül jó korán e skálát, a növendék később bármely hangból lesz képes ily skálát gyakorlatilag alkotni vagyis énekelni, az értelem és képzelet pedig a hallás, mint biztos vezető segítségével a különböző skáláknak alakzatait vagy hangjegyképeit a papiron vagy a táblán összeállítani.

Igen fontos a magosabb osztályokban (polgári iskolák IV-ik, felsőbb leányiskolák V. és VI-ik osztályaiban) az 5 kereszttel vagy *bé*-vel képzett hangnak kombinálása a dur-skála 8 főhangugrásával.

E módon származtatjuk hangugrások mellékalakjait (a kis, nagy, bővített másodot különböző harmadokat, negyedeket stb.)

A tanítási módszer vagyis eljárás lényegében véve itt is ugyanaz, mint az elemi iskolákban.

A polgàri iskolák négy osztályában a következőleg óhajtanám a tananyagot és annak menetét megállapítani:

I. osztály. A *C* kemény (dur) skála. Elemezése, alakítása. Összes főhangugrásainak begyakorlása előbb csak az alaphangból, utóbb valamennyi hangjából (c, d, e, f, g, a, h). Az öt felemelő jegygyel képzett hang: *cis, dis, fis, gis, ais*. Ezt megelőzőleg még,

mindenekelőtt az egész- és félhang (egész hanglépés, fél hanglépés). A természetes egész és félhangok a *C* kemény skálában. Az öt változtatott hanggal (fis, cis, gis, dis, ais) képzett egész- és félhangok (cis-d, cis-dis, dis-e, dis-eis, eis-fis, fis-g és úgy tovább). Hang-rendszer; vonal-rendszer; hangjelzés; kulcsok; különösen a *G* vagy hegedűkulcs; felemelő, leszállító és feloldó jegyek; a lépcsők (vonalak és vonalközök); A kemény (dur) és lágy (moll) hangalak és skáláinak ismertetése. A hangjegyek időértéke. A különböző szünetjelek; az üteny, ütenyalak, ütenyek beosztása és ütenyezés; a hangsúly. A diatonikus és szinezett (chromatikus) skála párhuzamban. *Gyakorlat*: A könnyebb és *C* dur-ban vagy *A* moll-ban irott daloknak már kottából való begyakoroltatása. Gyermek- és torna-dalok; nemzeti induló és harczi-riadó; nép- és mű-dalok megfelelő és alkalmas szöveggel; néhány ájtatos ének (templomi, egyházi), Szózat, Hymnus.

II. osztály; Az I-ső osztály tananyaga terjedtebb gyakorlatokban. A *G* dur és *E* moll skála. A második harmadban az *F* dur és *D* moll skála. Ezen skálák ugyanazon módszerrel és rendszerrel gyakorlandók, mint az előző évben a *C* dur és *A* moll skálák. A pont és annak értéke, alkalmazása; a piano és forte; a crescendo és decrescendo és gyakorlati alkalmazása. Az időről (tempo). A korona vagy nyugvójel. Számos és fokozatos a hangjegyolvasást czélzó praktikus gyakorlat (a tanár által a kottatáblára irandó és ugyancsak a tanár vezetése mellett a növendékek által leolvasandó.) A hangugrások, egész- és félhangok eltaláltatása hallás vagy előjátszás után, még pedig olyképen, hogy csak az első hang lesz megnevezve a tanár által. Hangjegyirás hallás után. *Gyakorlat:* Egy és *két* szólamú egyházi és világi dalok és énekek.

III. osztály. Az első és második osztályban tanúltaknak tüzetesebb ismétlése terjedtebb és valamivel nehezebb gyakorlatokban. A *D* dur és *H* moll hangalakok skálái. A *B* dur és *G* moll hangalak skálái. Az *A* dur és *Fis* moll hangalak skálái idevágó gyakorlatokkal. Összesen tehát 6 skála képezec a tananyag hangjegyolvasási részét. Ennyi elegendő. Az összevont méretek (syncopák). A lassítás (ritardando) és gyorsítás (accelerando). 2 és 3 szó-

lamú mű- és népdalok. Hymnus két szólamban. Szózat három szólamban. Klasszikus műdalok magyarított szöveggel I, II és III szólamban. A III szólamú dalok betanítását csak a harmadik harmadévben veszszük elő.

IV. osztály: A második és harmadik osztály tananyagának rövid ismétlése áttekintés szempontjából. Az *E* dur és *Cis* moll hangalak. A *H* dur és *Gis* moll hangalak és skálái. (Itt a kettős kereszt, kettős *bé* és kettős feloldó-jegy ismertetése és alkalmazása.) Az *Es* dur és *C* moll, továbbá az *As* dur és *F* moll; a *Des* dur és *B* moll, végre a *Ges* dur és *Es* moll hangalak és skáláiknak alakítása, elemezése és alkalmazása idevágó praktikus hangjegyolvasási gyakorlatok keretében.

Esetleg még felvehetjük a tananyagba az Összhangzattan elemeit is, nevezetesen: a kemény és összhangzati lágy (harmonia moll) skála egyes alaphangjainak hármas összhangzatait, névszerint a kemény hármast; lágy hármast, szűkített és bővített hármast. A három főhármas hangzat (akkord) t. i. az alaphármas, aluralgó és feluralgó. Ezeknek összeköttetése egymással; félzárlat; egész zárlat A három főhármas hangzat összeköttetése 3 és 4 szólamban a közelebb és távolabb rokon mellék hármas hangzatokkal (*C* durban és *A* mollban természetesen). A hármas hangzatok kétféle megfordításai (hatod-hangzat és negyed-hatod-hangzat). *Gyakorlat:* nemzeti dalok, indulók, mű- és népdalok. Kisebb dalműrészletek 1, 2 és három szólamban. Hymnus (Erkel-féle) II szólamban. Szózat (Egressy-Vörösmarty) III szólamban.

A felsőbb leányiskolában nagyjában ugyanaz a tananyag, tanmenet és tanmódszer használható, azzal a különbséggel, hogy ott nagyobb darabokat, több és hoszszabb operai részleteket van alkalmunk betanitani, és a hangjegyolvasásra, hangképzésre s hallásképzésre vonatkozó elméleti részt kényelmesebben oszhatjuk fel, és tüzetesebben gyakorolhatjuk változatosabb hangjegypéldákban a hangjegyolvasást.

Budapest. *Hazslinszky Gusztáv.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik közlemény.)*

A gyöngyösi állami polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Közli: Demjanovich Teodorné sz. Kasics Etel igazgató.

Az iskola ezzel az évvel kezdte meg működését; hogy szükség volt rá, lehet látni abból is, hogy egyszerre két osztálylyal nyitották meg s mind a két osztály eléggé megtelt. Az iskola igazgatására Demjanovics Kasics Etel helyeztetett át Munkácsról; kineveztettek: Zsigárdy Flóra a győri tanítónőképzőtől és Tóth Emilia, ki azonban utóbb Kecskemétre neveztetett ki s helyét Szerényi Anna foglalta el, a ki azonban szintén elhelyeztetett még az év elején Hódmező-Vásárhelyre az óvóképezdéhez, helyét Tobisch Teréz foglalta el. Az évet szept. 10-én kezdték meg. A tanítás rendes menetét betegedések nem igen zavarták meg, az egészségi állapotok kielégítők voltak. Az évzáró ünnepély junius 27-én volt.

A tanártestület 3 tagból állott: Demjanovich Teodorné sz. Kasics Etel ig., Tobisch Teréz és Zsigárdy Flóra.

A tanulók létszáma: 48+50=98. Vallás szerint: róm. kath. 36; ág. ev. 3; ev. ref. 5; izr. 54.

Az iskolát az állam a szükséges tanszerekkel azonnal ellátta.

8. A győri m. kir. állami polgári leányiskola XIII. értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette Karsay Jolán igazgató.

A jelentésből kiemeljük a következőket. Az év a beírással szeptember 1-én megkezdődött. A III. osztályt párhuzamosítani kellett, azért a ministerium a tanári karba új tagul Ajer Mariskát, a kecskeméti közs. polg. leányiskolától nevezte ki. Az énektanár lemondott, helyét Czikann Kamilla foglalta el. Nagy Gizella, ki már a mult tanév utolsó harmadában is szabadságon volt, újból 5 bónapi szabadságot kapott s Jakubovich Marianne helyettesítette, októberben azonban a pápai polg. leányiskolához neveztetett ki, így az intézettől megvált; új helyettes Török Emma lett. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Hogy a növendékek felett szigorú felügyeletet tarthasson a tanári kar; azért önmagukat erősen megrendszabályozták — azt hiszem önkéntesen — t. i. az osztályfőnökök a növendékeket ¾ 8-kor az osztályba fogadták s bent voltak mindaddig, míg csengetéskor a tanár kinek órája volt, be nem ment; úgy szintén 11 órakor is, mindenki az órán bent maradt mindaddig,

* A második közleményt lásd a megelőző füzetben. Szerk.

míg pl. hittanra a növendékek eloszlottak s a következő óra megkezdődött.

A tanári testület a hitoktatókon kívül 11 tagból állott, kik kettő kivételével nők voltak: Karsay Jolán ig., Ajer Mariska, Bánóczy Gizella, Czikann Berta, Czikann Kamilla, Nagy Gizella, Röttzer Etelka, Timár Fanny és Török Emma.

A tanulók létszáma: 58+57+34+34+38+38+47=306. Az első három osztály párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 151; gör. kath. 2; gör. kel. 1; ág. ev. 27; ev. ref. 8; izr. 117. Magyar 293; német 12; román 1.

Könyvtár és tanszerek is szépen szaporodtak.

9. Arad sz. kir. város államilag segélyezett községi polgári leányiskolájának értesítője az 1894—95. tanévről. Közli Simon Karolin igazgató.

A beiratások szept. 1—4. napjain voltak, a tanítás szept. 5. «Veni Sancte»-vel vette kezdetét. A tandíj a helybelieknek 12 frt, vidékieknek 24 frt. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Több ünnepélyt rendeztek. A tanártestület 10 rendes, 3 rendkivüli, 2 intő-rovó és 3 osztályozó konferenciát tartott. A tanévet ünnepélyesen «Te Deum»-mal junius 28-án fejezték be.

A tanári testület a hitoktatókkal együtt 19 tagból állott, a következő nőkkel: Simon Karolin, Boros Jusztine, Décsy Gézáné, Ditrichstein Julia, Drescher Gizella, Hauser Henriette, Marinkovics Mária, Rigó Mária, Steinitzer Jenny, Szabóné Láng Berta és Tanfi Mária.

Tanulók létszáma: 63+57+52+39+60+31+32=331. A harmadik osztály kivételével a többi párhuzamos. Vallás szerint: róm. kath. 196; gör. kel. 14; ág. ev. 9; ev. ref. 19; izr. 101. Magyar 318; német 9; román 9; szerb 3.

10. A kaposvári államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Közli Nagyné Csorba Mária igazgató.

A tanártestület 6 tagból állott 4 nővel: Nagyné Csorba Mária ig., Schäfferné Sebe Zsuzsánna, Nyeste Teréz és Kovách Mária.

A növendékek létszáma: 43+27+24+16=110 rendes tanuló, 13 magántanuló és 14 volt a munkatanfolyamon. Vallás szerint: róm. kath. 67; ág. ev. 2; ev. ref. 8; izr. 60.

Az 1894—95. tanévet ünnepélyes isteni tisztelettel szept. 6-án kezdték meg. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanári testületből csak Schäfferné Sebe Zsuzsa vett hosszabb szabadságidőt igénybe családi körülményeinél fogva, a mikor egy ideig a tanártestület tagjai, később három gymnasiumi tanár helyettesítette. A testület 10 rendes értekezletet tartott. Az igazgatóság elintézett 276 ügydarabot. Tan- és beirási díj czímén befolyt 1522·25 frt. Az intézetben iskolai takarékpénztár is volt, hova 27 betevő 30·95 frtot tett.

11. A kőszegi államsegélylyel fentartott polgári fiú és leányiskola értesítője 1894—95. tanévről. Közzéteszi: Steierlein Gábor igazgató.

A tanártestület a hitoktatókon kívül 5 tagból állott: Draskovitsné de Ponti Jolán, Gyurán Irén, Hanély Flóra, Liptai Vilma és Steierleinné Laszner Ella.

A beiratások szept. első négy napján volt. Az egészségi állapot kielégítő volt. A vizsgálatokat jun. 15-én kezdték és 21-én záróünepélyl fejezték be.

Tanulók létszáma: 30+27+15+12=84. Vallás szerint: r. kath. 35; ág. ev. 31; izr. 18. Magyarországi 79; ausztriai 5.

12. A nagy-kanizsai államilag segélyezett községi polgári fiú- és leányiskola huszonharmadik értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette: dr. Bartha Gyula igazgató.

A beiratások aug. 30-tól szept. 3-ig tartott, a megnyitás pedig szept. 4. történt «Veni Sancte»-vel. Az egészségi viszonyok kielégítők voltak, ha bár egy növendékük meghalt. A tanári kar egészségi állapota is kielégítő volt, csak Grieszbach Gabriella volt 2 heti szabadságon szept. 22. s ez alatt a mennyiség- és természettudományi tárgyak tanítása szünetelt, mert nem tudták helyettesíteni.

Templomba szorgalmasan jártak. A hazafias és nemzeti érzelmek fejlesztésére több ünnepélyt rendeztek; így tartottak egy hangversenyt is, mely 97·34 frt jövedelmezett, melyet szegény tanulók segélyalapjára fordítottak. A leányiskola tanártestülete 8 tagból állott a hitoktatókon kívül, 3 nővel: Grieszbach Gabriella, Pappné Svastics Janka és Pranger Karolin.

Tanulók létszáma: 53+42+42+44=181. Helybeli 156; vidéki 33. Vallás szerint: róm. kath. 115; ág. ev. 8; ev. ref. 3; izr. 63.

13. A budapesti ág. hitv. ev. magyar és német egyházgyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1894—95. tanévről. XVI. évfolyam.

Örömmel emlékezik meg az értesítő, hogy a növendékek tömegesen keresik fel az iskolát: a polg. iskolába 40—50 frtnyi tandíj mellett is túlzsúfoltak az osztályok. Az elemi isk. tanítótestületében több változás történt, így Szelenyi Gizella, az aszódi leánynevelő-intézet igazgatójává meghivatott. A polg. iskolához kézimunka tanításához mint segéd Schulek Márta alkalmaztatott. Melegen emlékszik meg az értesítő a székes fővárosról, mely a rendes 3000 frt segélyen kívül, még 5000 frtot adott elemi iskolai czélokra. Tandíjból befolyt 21052 frt.

A polgári leányiskolában 7-en tanítanak s ezek között csak egy nő van: Kardeván Ida.

A növendékek létszáma a polg. leányiskolába: 72+79+65+66=282. Vallás szerint: róm. kath. 19; gör. kel. 1; ág. ev. 112; izr. 145. Magyar 225; német 54; tót 2.

14. A beregszászi állami polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette: Engelthaler Róza igazgató.

Az igazgatói jelentés örömmel említi, hogy a közel jövőben az iskola új díszes épületet nyer. A beiratások szept. első három napján voltak, a tanítás pedig 6-án kezdődött és jun. 22-én záródott, mikor a vizsgálatok kezdődtek.

A tanártestületből egy férfi helyére, ki polg. isk. igazgatónak lett kinevezve, Dercsényi Julia ment. A tanártestület a hitoktatókon kívül 6 tagból állott, 4 nővel: Bodenlosz Teréz, Dercsényi Julia, Engelthaler Róza igazgató és Zajoniné Topiczer Izabella. A tanulók létszáma: 38+32+28+29 és a kézimunka osztály 13=140. Vallás szerint: róm. kath. 34; gör. kath. 6; ev. ref. 42; izr. 58. Helybeli 92; vidéki 48.

15. A dévai állami elemi és polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. A gondnokság megbízásából közzéteszi: Borostyányné Schnegon Vilma igazgató.

Az értesítőben lévén írva az iskola története, az új épület felavatása és az épület alaprajza is. A jelen tanévet tehát már az új épületben kezdték és fejezték be. A beiratások szept. első három napján voltak, de a tanítás csak szept. 10-én kezdődött. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Több iskolai ünnepet rendeztek. A tanszerek örvendetesen gyarapodnak. A polg. iskolában tanítottak: Borostyányné Schnegon Vilma, özv. Barthánéné Máriássy Berta, Kapcza Ilona, Réthy Margit, Szabó Ilona és Téglásné Mangésius Irén.

Létszám: 32+20+11+16=79. Vallás szerint: róm. kath. 30; gör. kath. 3; gör. kel. 10; ág. ev. 4; ev. ref. 21; izr. 12. Magyar 55; német 10; román 15. Helybeli 65; vidéki 15.

16. A Nagyvárad városi községi polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Összeállította: Rechtné Bauer Zsófia polg. leányisk. igazgató. Kiadta: A községi iskolaszék.

A tanév aug. 31-én vette kezdetét javító-vizsgálatokkal. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Az intézeti felszerelés csak 7 db. térképpel javult. Több iskolai ünnepélyt rendeztek.

Tanártestület 5 rendes, 1 kisegítő és 2 óraadóból állott a hitoktatókon kívül, a rendes mind nő volt: Rechtné Bauer Zsófia igazgató, Beleznay Antalné, Ruby Adél, özv. dr. Személy Kálmánné és dr. Tóth Mihályné. A kisegítő: Vargha Ilona volt.

A növendékek létszáma: 75+65+49+51=240. Vallás szerint: róm. kath. 37; gör. kel. 1; ág. ev. 1; ev. ref. 28; egyéb 29; izr. 131. Mind magyar volt. Az értesítő elején van: «Az iskolai ünnepélyekről» cz. értekezés Rechtné Bauer Zsófia igazgatótól. Aztán: «A magyar nemzet örömünnepe». A márcz. 15. iskolai ünnepélyen tartott szabad előadás, özv. Személy Kálmánnétól.

17. Az ipolysági államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1894—95. évről. Közli: Fleischhakker Laura igazgató.

A beiratások szept. első öt napján voltak, az iskolai évet szept. 7-én «Veni Sancte»-vel nyitották meg. Az évzáró vizsgálatok jun. 24—27. voltak. A tanártestületben csak annyi változás történt, hogy Zuna Meláni rendesnek lépett elő. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Az ifjúsági könyvtár szépen gyarapszik, a jelen tanévi beszerzés 113 kötet. Több hazafias ünnepélyt rendeztek. A tanártestület a hitoktatókkal együtt 8 tagból állott a következő nőkkel: Fleischhakker Laura igazgató, Kolos Irma, Beöreöndy Irma, Kosteletzky Józsa és Zuna Melania.

A tanulók létszáma: 22+15+9+8=54. Vallás szerint: r. kath. 25; ág. ev. 3; izr. 26.

18. Az orosházi m. kir. állami kertgazdasági szakoktatással összekötött polgári fiú- és leányiskola V. értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette: Nagy Lajos igazgató.

Az értesítő elején közölve van az intézet története, melyből láthatjuk, hogy a csak egy pár év előtt alakult iskola mennyire felvirágzott. A község áldozatkészségéből szép új épületet kapott, melyet ma már az állam átvett.

Az évet szept. első napján megtartott beiratásokkal, szept. 5-én kezdték meg. A növendékek létszáma szépen gyarapodott. A tanári testületben több változás történt, többek között Nagyné G. Emilia máj. 1-től nem taníthatott, órai egyrészét Guggenberger Ida mint helyettes vette át.

A közös tanári testület a hitoktatókon kívül 10 tagból állott, a következő nőkkel: Guggenberger Ida és Nagyné G. Emilia.

Tanulók létszáma a polg. leányiskolában, mely még csak három osztályból állott: 34+31+29=94. Vallás szerint: róm. kath. 18; ág. ev. 28; ev. ref. 5; izr. 38; más vallású 3.

19. A bányai ágostai hitv. evang. egyházkerület aszódi leánynevelő intézetének értesítője az 1894—95. tanévről. IV. évfolyam.

Az egészségi állapotok kielégítők voltak, egy súlyos betege volt az intézetnek, de felépült. Az egyházkerület sokat áldozott a felszerelésekre, új zongorát is vett. A tanártestületből Bartholomaeidesz Adél — ki az intézetnek 3 évig igazgatója volt, lemondott — eltávozott; helyét Szelényi Gizella foglalta el. Oeschger Adél állásába véglegesíttetett. A vallásos érzület fejlesztése végett, minden második vasárnap a növendékek házi isteni tiszteletet is hallgattak. Megünnepelték a reformáczió emlékünnepét. A tanítást pedig egyházi énekkel kezdték.

A tanári testület hitoktatókkal és nevelőnőkkel együtt 10 tagból állott, a következő nőkkel: Filtsch Julia, Genersich Karola, Izák Mária, Jacobs Róza, Oeschger Adél, Stenner Luiza, Szelényi Gizella igazgató és Weidner Erzsébet.

A tanulók létszáma: 18+40+28+28=114; ezekből 84 bentlakó. Vallás szerint: róm. kath. 13; ág. ev. 78: ev. ref. 14; izr. 9. Magyar 87; német 17; tót 9. 250 frtot fizetett 51; 200 frtot 31; 100 frtot 2, a benlakásért és 30 frt tandíjat 30 tanuló.

Értekezés: Nehány szó a vallásos nevelésről. Szelényi Gizellától.

20. A balassa-gyarmati polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Közli: Tomeskó Nándor igazgató.

A tanévet beiratásokkal aug. 30-án kezdték meg. A tanári testület 7 közös és 8—8 külön fiú- és leányiskolai értekezletet tartott. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanártestületben több változás történt: a miniszterium Novák Margitot kinevezte a kézimunka tanítására, Andorfy Erzsébetet pedig rendesnek, az énektanítással Szkladányi Teréz bizatott meg. A vizsgálatok jun. 17-én kezdődtek. A tanártestületben a következő nők voltak: Andorfy Erzsébet, Madarász Margit, Novák Margit, Thuránszky Mária és Vajda Vilmosné, Scheiber Julia.

A tanulók létszáma: 32+39+26+22=119. Vallás szerint: róm. kath. 44; gör. kath. 1; ág. ev. 14; ev. ref. 5; izr. 55. Helybeli 84; vidéki 35.

21. A nyiregyházi községi polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Közli: Az igazgatóság.

Az értesítő magasztos szavakban emlékszik meg Nyiregyháza városáról, mint fentartóról, hogy a felső leányiskolából polgári leányiskolát csinált s e mellett még új épületről is gondoskodott. A beiratások szept. 1—8. tartattak, a tanítást pedig szept. 9-én kezdték el ünnepélyesen. A tanártestületbe Jéger Emma választatott meg, a többi tanszékeket mint szervezés alatt levőt még nem töltötték be véglegesen s

így csak óraadók tanítottak az iskolában nagyobbára. Kirándulást és iskolai ünnepélyeket is rendeztek. A vizsgálatokat jun. 22-én kezdték.

A tanári testületben a következő nők voltak: Jéger Emma és Palicz Gizella.

A növendékek létszáma: 35+55+26=116. Vallás szerint: róm. kath. 27; gör. kath. 3; ág. ev. 30; ev. ref. 21; izr. 35. Magyar 110; német 5; tót 1.

Értekezés: Leányolvasmányok. Dr. Victórisz Józseftől.

22. Az iglói ág. hitv. ev. népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. XV. évfolyam. Közli: Dobó Adolf e. i. igazgató.

A beiratások szept. 2—4. voltak, az ünnepélyes megnyitás pedig szept. 5-én volt. A tanártestületben több változás történt: Kellner Mária betegség miatt egész éven át szabadságon volt, helyére Komjáthy Sándorné debreczeni volt ideiglenes tanítónőt hívták meg helyettesnek. A tanulóifjuság egészségi állapota kedvező volt, habár egy növendékük szívhüdésben meghalt. Ismeretetik bővítése végett a nagyobb növendékekkel több nagyobb kirándulást is tettek, így elmentek Késmárkra is. A vizsgálatokat jun. 19-én kezdték és jun. 21-én ünnepélyesen befejezték. A polgári leányiskolában a következő nők tanítottak: Alexy Emilia, Kellner Mária, Komjáthy Sándorné.

A tanulók létszáma a polgári leányiskolába: 28+31+23+23= 105 rendes és 10 magán tanuló. Helybeli 75; vidéki 40. Vallás szerint: róm. kath. 20; gör. kath. 1; ág. ev. 56; ev. ref. 9; izr. 29.

23. Szentes város IV osztályú polgári leányiskolájának értesítője az 1894—95. tanévről. Közzéteszi: Gonda Júlia igazgató.

Az iskolai év szept. 1-től jun. 19-ig tartott. A tanári testületben változás történt, a mennyiben az eddig betöltetlen rajztanári tanszékbe Jakó Etelkát választották meg. Katkics Gyuláné 6 heti szabadságon volt, de a tantestület helyettesítette. Az egészségi állapotok kielégítők voltak, habár egy tanuló meghalt. A tanártestület 11 értekezletet tartott.

A tanártestület, a hitoktatókon kívül, 6 tagból állott, 5 nővel: Gonda Júlia, Csuppayné K. Erzsi, Jakó Etelka, Katkicsné Gresk Nóra és Práznovszky Erzsi.

A növendékek létszáma: 40+44+21+21=126 rendes és 8 magán tanuló. Vallás szerint: róm. kath. 35; gör. kath. 1; ág. ev. 3; ev. ref. 57; izr. 38. Helybeli 111; vidéki 23.

24. A nagy-károlyi m. kir. állami polg. leányiskola értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette: Tattay Irén igazgató.

Le van írva az intézet alakulása is az értesítő elején. El van benne mondva, hogy közakadozásból összehoztak egy nőipariskolát, mely a nagy tűzvész alkalmával porrá égett, úgy hogy egész újból kellett létrehozni, de fentartása sok gondot okozott s ezért átadták az államnak és az polgári leányiskolát csinált belőle. Az előadásokat ünnepélyesen szept. 10-én kezdték meg és tartottak egész jun. 10-ig. A tanítás rendes menetét csak az zavarta meg, hogy a tanártestületből Abel Jankát a fogarasi áll. polg. iskolába helyezték át, helyébe Arlow Máriat nevezték ki Szegzárdról, ki azonban állását nem foglalta el s így a testület többi tagjainak kellett egész éven át egy tanszéket betölteni helyettesítéssel. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A vallásosság szempontjából

még arra is gondoltak, hogy szombatra kézimunka, rajz, írásóra ne essék, nehogy az izr. kénytelenek legyenek ily munkát végezni. Csekély belépti díj mellett rendeztek az úri kaszinó nyári szinkörében záróünnepélyt, mely az ifjusági könyvtár részére 153·51 frt hasznot hozott.

A tanári testület 5 tagból állott, valamennyien nők: Abel Janka, Csanády Ilona, Herdlein Mária, Szabó Gizella és Tattay Irén igazgató.

Tanulók létszáma: 30+23+20+13=76. Vallás szerint: róm. kath. 25; ág. ev. 5; ev. ref. 28; izr. 28. Helybeli 72; vidéki 14.

Úgy a könyvtárak, mint a szertárak is szépen gyarapodtak.

25. A dicső-szent-mártoni benlakással és köztartással kapcsolatos m. kir. állami polg. leányiskola értesítője az 1894—95. iskolai évvégen. Szerkesztette: Gyöngyössy István igazgató.

Itt is el van mondva az iskola története; látjuk belőle, hogy mennyi utánjárás és tárgyalás kellett ahhoz, hogy az iskola megnyiljon. Először felső népiskolának tervezték, meg is nyilott, de nem volt növendéke, akkor aztán ismét hosszas tárgyalások után polgári leányiskola lett, benlakással egybekötve; s fennállásának 7. évében is a 4. osztályban csak 35 tanulója volt. A tanítás rendes menetét több körülmény zavarta, nevezetesen Császár Jolán állását nem foglalta el, utóbb Gál Etelkát nevezték ki, Gyöngyössyné Pötzl Adolfin 3 hónapi szabadságon volt, Ehling Erzsébet helyettesítette, később báró Bánffyné Lázár Ilona szintén 3 hónapi szabadságot kapott, azt pedig Kamenyitzky Etelka helyettesítette. Az intézetben, melynek egyelőre csak 10 növendéke volt, havi 15 frtért kapnak a növendékek teljes ellátást, mosáson kívül.

A tanári testület, a hitoktatókon kívül 6 tagból állott, 4 nővel: Gyöngyössyné Pötzl Adolfin, Koncz Margit, Gál Etelka és br. Bánffyné Lázár Ilona.

A növendékek létszáma: 13+8+6+8=35. Vallás szerint: róm. kath. 7; gör. kath. 1; ág. ev. 3; ev. ref. 14; unit. 7; izr. 3. Magyar 33; német 1; oláh 1.

26. A Nagy-Enyed városi elemi leányiskola, a m. kir. állami polg. leányiskola és a hozzá kapcsolt nőimunka tanfolyam 1894—95. tanévi értesítője. VII. évfolyam. Kiadta: az iskolaszék és gondnokság.

Az iskolai évet javítások miatt csak szept. 10-én kezdték meg. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanév ünnepélyes bezárása jun. 23-án volt. A tanártestület 11 rendes és 2 rendkívüli ülést tartott. A tanártestületben több változás történt: Hajdú Erzsébet kineveztetett állását október 2-án foglalta el; Király Miklós és neje Décsei Mária áthelyeztetek, helyök év végéig nem is volt betöltve, részint a tanártestület, részint az elemi iskolai tanítók mint óraadók helyettesitették. A miniszterium tanszerek beszerzésére 3000 frtot engedélyezett és egy 350 frt értékű zongorát küldött. A tanári testület «Önművelődési Egyesületet» létesített, melynek tagjai az intézeti növendékek; eddig két szakosztálya volt: irodalmi és zenei.

A tanári testület, a hitoktatókon kívül, 7 tagból állott, 4 nővel: Dömök Erzsébet igazgató, Füzi Katinka, Hajdú Erzsébet és Királyné Décsei Mariska.

A tanulók létszáma: 37+34+29+14=114. Magyar 102; román

4; tót 2; német 6. Vallás szerint: róm. kath. 35; gör. kath. 5; ág. ev. 7; ev. ref. 56; unit. 5; izr. 6. Helybeli 69; vidéki 45.

A nőimunka tanfolyamnak, mely két évre terjed, 12 növendéke volt. Ezen kívül volt 5—5 hóra terjedő tanfolyam, annak 13 növendéke volt.

27. A szegzárdi államilag segélyezett községi polgári leányiskola negyedik értesítője az 1894—95. tanévről. Közli: Kovácsné Nagy Luiza igazgató.

A beiratások szept. 1—8. tartottak; az ünnepélyes «Veni Sancte» szept. 9-én volt. A kiadott miniszteri utasítás ajánlata szerint az órákat lehetőleg a d. e. időbe osztattak be csak két d. u. volt tanítás: csak hogy a tanártestületben előforduló változás miatt azt nem tarthatták meg csak okt. 9-ig. Ez után új beosztás szerint 3 d. u. volt tanítás. A tanári karból Harrach Etelka 1 hónapi szabadságon volt és Vértess József eltávozott. E kettő helyettesítése sok bajjal járt, mert háromnak négy osztályt kellett foglalkoztatni, a tantermek kicsisége és túlnépessége miatt osztályösszevonásról szó sem lehetett, így egy osztály mindig felügyelet nélkül volt; ezen állapot okt. 9-ig tartott, a mikor Rézler Ilona mind segédtanítónő állást elfoglalta. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanártestület 12 rendes és 4 rendkívüli tanácskozmányt tartott. Az iskola több szép és sikerült ünnepélyt rendezett. A vizsgálatokat jun. 8-án kezdték és 16-án fejezték be záróünnepélylyel. A tanári testület a hitoktatókkal együtt 9 tagból állott, közöttük 5 nő volt: Bati Jánosné sz. Stancsics Fanni, Benes Bozsena, Harrach Etel, Kovács Dávidné Nagy Luiza igazgató és Rézler Ilona.

A tanulók létszáma: 51+39+29+39=158. Vallás szerint: róm. kath. 104; ág. ev. 1; ev. ref. 14; izr. 39. Helybeli 107; vidéki 51.

28. A nagy-szebeni m. kir. állami polgári leány- és elemi iskolák XIV. értesítője az 1894—95. tanévről. A gondnokság megbízásából szerkesztette: Boel Péter igazgató.

A beiratásokat szept. 1—5. tartották, a tanítást pedig szept. 6-án kezdték meg. Az egészségi állapot kielégítő volt; a tanítás rendes menetét semmi sem zavarta meg, jóllehet a városban többféle ragadós betegség uralkodott.

A tanártestület, a hitoktatókon kívül, 6 tagból állott, ezek között a következő nők: Andrejka Sarolta, Hessné Hauszner Fanny és özv. László Gyuláné.

A létszám: 21+20+18+26=85. Magyar 43; német 33; román 9. Vallás szerint: róm. kath. 33; gör. kath. 3; gör. kel. 5; ág. ev. 13; ev. ref. 16; izr. 15. Helybeli 45; vidéki 40.

29. Az állam, a város és a helybeli nőegyesület által segélyezett szarvasi társulati elemi osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője 1894—95. tanévről. Közli: Mocskónyi József e. i. intézeti igazgató.

A tanévet szept. hó 3-án kezdték meg. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Több emlékünnepet ültek. A nőegyesület alapítványt létesített «Kossuth-ösztöndíj» címen, melyet oly növendék kaphat meg, ki a magyar irodalom és fogalmazásban kitűnik. Jótékony hangversenyt is rendeztek, mely 64·93 frtot jövedelmezett. A polgári leányiskolában tanított: Bretz Berta, Lukes Ilon, Mihálfi Melán és két férfi.

A létszám a polgári leányiskolában: 13+11+26+16=66. Vallás szerint: róm. kath. 27; ág. ev. 23; ev. ref. 20; izr. 17.

Értekezés: «A női eszmény és a vallás». Irta: Szirmau L. Árpád szarvasi plébános.

30. Mayering Emma (előbb Kutka Mária-féle) Verseczen 34 év óta fennálló s nyilvánossági joggal ellátott, benlakással összekötött magán, elemi- és polgári leányiskolájának értesítője az 1894—95. tanévről. Közli: Mayering Emma igazgató-tulajdonosnő.

A tanév szept. 4-én kezdődött. Az egészségi állapot kielégítő volt. A tanártestületben több változás történt: az ének- és zongora tanítást Weidt Lujza vette át, ketten eltávoztak, helyökbe Mertz Paula és Sucher Anna léptek. Az intézet több ünnepélyt rendezett (szinielőadást, hangversenyt stb.).

A polgári leányiskolában tanítottak: Mayering Emma igazgató, Halasy Irén, Mertz Paula, Sucher Anna, Weidt Lujza.

Benlakó-díj 290 frt tíz hónapra. A tanulók létszáma a polgári leányiskolában 26. Vallás szerint: róm. kath. 5; gör. kel. 17; ág. ev. 4.

31. Értesítő a nagy-kőrösi községi felső leány-népiskola, ismétlő- s tanyai elemi népiskolák és kisdedóvó-intézetek 1894—95. tanévi állapotáról. Kiadta: a községi iskolaszék. Szerkesztette: Szurmó Ambrus községi felső leányisk. igazgató.

Az évet szept. hó 5-én ünnepélyesen nyitották meg; a tanítás rendes menetét semmi sem zavarta meg. A felsőbb leányiskolában tanított az igazgató és neje Varga Ilona, Szurmóné Gonda Mária.

A növendékek létszáma: 28+34=62. Vallás szerint: róm. kath. 6; ág. ev. 1; ev. ref. 35; izr. 17.

32. Tizenötödik tanügyi értesítő a szegedi apácza-iskolákról. Közzéteszi: Oltványi Pál az apácza-iskolák igazgatója.

Az intézetben a Miasszonyunkról magukat szegény nővéreknek nevező apáczák tanítanak, a szerzet főanyaháza és főkormányzója Münchenben van; a Magyarországban levő zárdáknak azonban Temesvárott van az anyaháza. Az intézetet nagy kitüntetés érte, főnöknője Litschgi Abundantia koronás arany érdemkeresztet kapott.

Az intézetbe alapítványképen 104,474 frt 75 kr. van befektetve. Az intézetben van: 4 osztályú elemi iskola, teljesen tandíjmentes; 4 osztályú leánynevelde; 4 osztályú polgári leányiskola és ismétlő-iskolai tanfolyam.

A tanulók létszáma a polg. leányiskolában: 34+23+8+8=73; a leánynevelédében: 56+45=101; munkaiskolába járt 14. A növendékek kevés kivétellel róm. katholikusok.

Az Izabella királyi herczegasszony Ő Fensége védnöksége alatt álló Szt-Orsolya-rendű pozsonyi tanítónő-képezdének második értesítője 1894—95. tanév. Közzéteszi: Az igazgató.

Az intézet csak a múlt évben keletkezett, ma már új épület is van.

A tanári testület 10 tagból állott, de az öt férfi csak óraadó volt; nők voltak: Kollányi Mater Gabriella, Rygl Mater Terézia, Irtzing Soror Ignaczia Orsolya-rendű apáczák és Lengacher Mária, Gottl Gizella világiak. A növendékek létszáma: 7+10=17 volt. Magyar 11; német 6.

H. L.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az Országos Nőképző Egylet és a leánygimnázium. Király Ő Felségének legmagasabb jóváhagyása által megnyilván az egyetem kapui a női hallgatók előtt egyszerre aktuálissá lett a leánygimnázium eszméje is. Az országos nőképző egyesület a tervezgetések teréről a cselekvés mezejére kívánva lépni, egy bizottságot küldött ki, mely hivatva volt megbeszélni, hogy mi módon volna a leánygimnázium minél előbb megvalósítandó. A bizottság tagjai voltak: dr. Beöthy Zsolt elnök, Hampelné Pulszky Polyxena, özv. Janisch Józsefné, Rozenberg Augusta, dr. Csiky Kálmán, dr. Alexander Bernát, Verédy Károly, György Aladár, dr. Beke Manó, Kiss Áron, Nagy László, Torkos László, Mokos Gyula. Az értekezleten a leánygimnázium érdekében beható eszmecserét folytattak s a kérdést mindenoldalulag megvitatták. (Beöthy nagy súlylyal biró beszédjét egész terjedelmében közöljük. Szerk.) *A résztvevők nagy többsége a mellett foglalt állást, hogy egy jó leányközépiskolára szükség van s a Nőképző Egylet feladata az ügyet magáévá tenni, s a leánygimnázium felállításáról gondoskodni.* Csupán Csiky Kálmánnak vannak aggodalmai arra nézve, hogy a leánygimnáziumot, melynek létrejöttét örömmel üdvözölné, a Nőképző egylet kezdeményezze, attól tart, hogy iskolájából a magasabb társadalmi osztályt, melynek ez iskola leánynevelőintézetévé lett, s melynek támogatása folytán fejlett hatalmas intézetté, elriasztaná a gimnazium felállítása által magától s ezáltal az általa fentartott intézet alapjaiban rendülne meg. Az értekezlet, hogy a nemes törekvésű egyesületnek konkrét javaslattal szolgáljon, egy tervezet kidolgozását tartja szükségesnek, s a tervezet kidolgozására egy szűkebb körű bizottságot küld ki, melynek tagjai: dr. Beöthy Zsolt, Hampelné Pulszky Polixena, dr. Alexander Bernát, dr. Beke Manó, György Aladár és Pavlicsek Sándor.

*

Háztartási iskola terve az Országos nőképző egyesületben. Az Országos Nőképző Egyesület, mely feladatául tűzte ki egyrészt a magyar nők szellemi színvonalát magasabb általános míveltség nyujtásával emelni, másrészt pedig gyakorlati irányú oktatásával a női hivatásuk betöltésére képesíteni s a keresetre képessé tenni: a háztartási tanfolyam életbeléptetésének megbeszélésére bizottságot küldött ki, mely deczember 7-én tartotta meg tanácskozmányát. A bizottság elnöke Rudnay Józsefné, jegyzője Freund Vilma volt. A tanácskozáson részt

vettek Darázsy Albertné, Eöri Farkas Kálmánné, Fábián Jánosné, Girókúthy Ferenczné, Ganz Albertné, Herich Károlyné, Lovassy Ferenczné, Rozenberg Augusta, Pavlicsek Sándor. Az értekezleten Rozenberg Augusta és Pavlicsek Sándor a főző és háztartási iskolákról külföldön szerzett tapasztalataikat adják elő, ezután a bizottság tagjai élénk eszmecserét folytatván a kérdésről a következőkben állapodnak meg.

1. Az értekezlet ajánlja a Nőképző Egyletnek egy teljes háztartási tanfolyam szervezését, melyben gyakorlati úton tanítanák a főzést, ruhavarrást, javítást, tisztítást, mosást és vasalást. Elméleti tárgyak volnának háztartási számvitel és könyvvezetés, polg. ügyiratok készítése; 2. háztartási technológia; 3. egészségtan.

Ezenkívül ajánlja az egyesületnek, hogy vegye czélba oly tanfolyam szervezését is, mely a háztartási ismeretek tanítására képesítene tanítónőket.

2. Az értekezlet elkészíti a tanfolyam tervét és a költségvetés főbb tételeit is.

E terv szerint két öt hónapos tanfolyam volna évenként tartandó. A növendékek bentlakók és bejárók, de a bejárók az egész napot bent töltik, hogy minden háztartási teendő végzésében részt vehessenek.

Felvételi feltétel legalább 15 éves életkor és az előírt tanítási és élelmezési díjak lefizetése.

A növendékek által fizetett díjakon felül az ételek értékesítése is jövedelmi forrásul szolgálna.

A berendezés és fentartás költségei: *a)* Egy négy takaréktűzhelyre berendezhető nagy konyha; *b)* a ruha kezeléshez szükséges mosó és vasaló helyiség felszerelése; *c)* a főzés stb.-hez felhasznált anyagok ára; *d)* egy vezető tanítónő kiképeztetése külföldön (500 frtra számítva); *e)* egy vezető tanítónő évi fizetése és egy kisegítő erő évi díja; *f)* kézimunkatanítónő évi díja; *g)* heti négy órai elméleti tanítás óradíja.

*

Miniszteri látogatás a kolozsvári tanítónőképző intézetben. *Dr. Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. é. november hó 3. és 4-én Kolozsváron időzvén, ez alkalommal az állami tanítónőképző intézetet is szerencséltette magas látogatásával.

November 4-én délelőtt 12 órakor jelent meg ő nagyméltósága Zsilinszky Mihály államtitkár úrral az intézetben; kíséretükben volt: Leövey Sándor miniszteri tanácsos, dr. Pap Samu országgyűlési képviselő, Albach Géza polgármester, Alpár Ignácz műépítész és Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő.

A tanári testület élén az igazgatónő a főbejárat előtt fogadta a magas vendégeket és bemutatta a tanári testület tagjait. Ezután az intézet megtekintése következett. A tantermekben, hol a növendékek összegyülve voltak, hosszasabban időzött és egyeseket megszólítással is kitüntetett. Megtekintette a fizika-vegytani tanszertárt, a nappali dolgozó szobákat a tornacsarnokot, a gyakorló iskolát, hol az egyenruhás kis árva gyermekekkel leereszkedő atyai jósággal beszélgetett, megsimogatta rózsás kis gyermekarczukat és örvendett jó kinézésük felett.

Ezután a hálótermeket nézte meg. Itt meglepte a rend, tisztaság és a szobák jó levegője. «Mintha itt nem is járna senki, olyan tiszta minden», mondá. Megtekintette még a dísztermet, a könyvtárt, az árvaház lakrészét, azután lement az ebédlőbe és a konyhába, hol az ételeket és az étlapot is megvizsgálta. A tágas, világos szép folyosókon végig menve az igazgatónőhöz fordulva mondá: «Egészen felüdültem ezen intézetben; itt mindenki vidám, sem panaszt, sem követelést nem hallok». «Milyen boldogság lehet ilyen intézetet vezetni». A tágas játszótér és a rendezett kert felett tetszését nyilvánította. A terjedelmes épület megtekintése után az igazgatói irodába tért, hol ő és az államtitkár úr kegyesek voltak nevüket az intézet vendégkönyvébe beirni. Miniszter úr magas megelégedésének is kifejezést adott, Mindnyájunkat elragadott a miniszter úrnak szivélyessége, nyilt megjegyzései és az a megelégedése, mely nemcsak szavaiból, de egész magatartásából érthető és érezhető volt.

Kijelentette, hogy elhatározott szándéka a magyar nőknek lehetővé az egyetemi képzést; hogy Budapesten egy főzőiskolát szerveztet, mely czélra 4000 frtot vett fel a költségvetésbe. Szóval minden nyilatkozatával azt tanusította, hogy meleg érdeklődéssel és rokonszenvvel viseltetik a hazai nőnevelés iránt.

A Gondviselés sokáig éltesse a nemzeti kultura e lelkes apostolát és engedje, hogy a magyar közoktatási kormány minél tovább maradjon az ő erélyes, bölcs vezérlete alatt!

Lázárné Kasztner Janka.

*

Kegyeletes pályázat a magyar nőnevelésügy történetére. Az «Országos Nőképző Egyesület» intézete növendékeinek *Önképzőköre*, hazánknak első és sok éven át egyetlen leány-önképző-testülete, nagy alkotójának, a ki nemcsak úttörője volt Magyarországban a magasabb nőnevelés ügyének, hanem iskolája megalapításával első volt ez eszme gyakorlati megvalósításában is — Veres Pálné-Beniczky Hermin sírjára a hála koszorúját ma azon alakban kivánja letenni, hogy *pályázatot* hirdet a következő tárgyú tanulmányra:

A nőnevelés és oktatás története Magyarországban a millenium évéig, különös tekintettel Veres Pálné Beniczky Hermin működésére.

A jutalom csak önálló és tudományos értékű munkának adatik ki, mely feldolgozás és forma tekintetében a jelenkori történetirás szinvonalán áll.

Terjedelme 10—15 nyomtatott iv. Jutalma 1000 korona. Határnap 1896. évi szeptember hó 28.

A pályaművek megbirálására az Önképzőkör egy három tagból álló bíráló testületet kér fel a Magyar Tudományos Akadémia és Tört. Társulat tagjai közül, mely közös tanácskozásban szótöbbséggel határozza el, melyik mű nyerje el a jutalmat.

A jutalmazott mű a szerző tulajdona marad, köteles azonban azt *hat* hónap alatt kinyomatni és öt nyomtatott példányt, a pályadíjat kitűző Önképzőkörnek díjtalanul átadni. A jutalom csak ezen feltételek teljesítése után fizettetik ki.

Pályázati feltételek.

1. A pályaművek *1896. évi szept. hó 28-ig*, az «Orsz. Nőképző Egyesület» tan- és nevelő-intézete növendékei *Önképzőkörének elnökéhez* címezve, az intézet épületébe (Budapest IV. Zöldfa utcza 38. sz.) küldendők. 2. A pályamű magyar nyelven, *idegen kézzel*, tisztán irva, lapszámozva és kötve legyen. 3. A szerző nevét, polgári állását és lakóhelyét tartalmazó pecsétes levélen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán áll. Kikötések, feltételek tekintetbe nem vétetnek. 4. Álnév alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik. 5. A jutalmat nem nyert pályairatok az Önképzőkör elnökétől 1897. évi április hó 1-ig visszavehetők. Budapesten, 1895. évi halottak napján. *Rozenberg Augusta,* ezen Önképzőkör elnöke.

*

Huszonöt esztendő a nőnevelés szolgálatában. A IV. ker. polg. leányiskola, a főváros legrégibb ilynemű intézete, a mult tanév végével fennállásának 25-ik évét fejezte be. Ma, midőn gyakorlati tapasztalatok által kipróbált tanterv áll rendelkezésünkre, midőn a polg. iskolák számára irt tankönyvek egész özönében válogathatunk; midőn szertárainkból a külföldről importált szemléltető eszközöket hazai gyárakból kikerült természetrajzi präparatumok, fizikai eszközök, rajzminták, térképek és földgömbök szorították ki: el sem képzelhetjük, mily nehéz viszonyok között kezdte meg ez iskola működését. Életbeléptetése reformot jelentett a nőnevelés terén, melynek kivitelében a túlmerész ujító ép úgy árthatott volna az ügynek, mint a régi mintákhoz ragaszkodó, a kérdés nagy jelentőségét meg nem értő filister. Szerencsére a főváros tanácsa *Sztojanovits Istvánt* bízta meg az iskola igazgatásával, kit elemi iskolák-, kereskedelmi fiiskolákban, de különösen leányintézetekben éveken át szerzett tapasztalatai, helyes pædagogiai érzéke és éles itélete kiválóan rátermetté tettek ez állásra. Csengery, Királyi Pál, Gönczy, a polgári iskolák e lelkes apostolai, a legmelegebb érdeklődéssel kisérték működését; az akkori tanügyi referens, Békey Imre, teljes bizalmával ajándékozta meg, és eszméi kivitelében jóakaró támogatásban részesítette. Sztojanovits nemcsak legjobb igyekezetét és tudását vetette latba, hanem valóságos lelkesedéssel élt iskolájának. Ő is, de a vezetése alatt működő tanártestület is ambicziót helyezett abba, hogy az iskolát felvirágoztassa. Ennek a körülménynek tulajdonítható, hogy évről-évre rohamosan gyarapodott a növendékek száma és csakhamar felszökött 200, 300, sőt 400-ra, holott az első évben kiadott «Értesítő» csak 46 növendékről tesz említést, kik közül annyi jóakaró buzdítás, mondhatnám nyájas rábeszélés daczára csak tizenhárman léptek fel a IV. osztályba, oly hosszúnak tetszett akkoriban a négy évre terjedő studium! A polg. iskolák ez első növendékei legtöbb hálával tartoznak Sztojanovitsnak, ki az iskola elhagyása után is a pályaválasztás nehézségeinek leküzdésében jóságos mentoruk és pártfogójuk maradt. — A IV. ker. polg. iskola a gyökeres átalakulás kohója volt: ha ez iskola nem válik be oly fényesen, bátran merjük állítani, hogy a törvény kötelező ereje és életrevaló tanterve daczára a fővárosban és a vidéken a polg. iskolák

oly gyorsan el nem terjedtek és a népszerüség oly magas fokára egyhamar nem emelkedtek volna.

Nagy hála illeti meg az úttörőket. Az első tanártestület tagjai közül Vajdaffy Ernőt a VII. ker. polg. isk. igazgatójává, Fillinger Károlyt, a IX. ker. polg. fiisk. Wittinger Jánost, a VIII. ker. polg. leány-, és Halász Gyulát a III. ker. fiiskola igazgatójává választotta meg a székes-főváros tanácsa. Sztojanovits azonban 25 évet szentelt hasznos életéből ez iskolának és a tanügyi közigazgatás ügyének, érdemei sokkal nagyobbak, semhogy azok a szokásos jubileumok keretében lerovást találhatnának. Ő, kinek 25 év előtt küzdelmébe került az érdekelt körökkel megértetni, hogy a czivilizáczió új viszonyokat szabván az emberekre, a leányok elméjét is hasznos foglalkozással kell gyakorolni; megérte a nőnevelésnek azt a haladását, mely a nő szellemi kimüvelését a lehető legszélesebb alapokra fekteti, a csemetéből terebélyes nagy fa lett, melynek látása gyönyörűséggel tölti el szivünket, de míg szemünk koronáján pihen, nem kutatjuk, milyen csírából fejlődött és ki volt gondozó kertésze.

*

Nőnevelési hirek Nagyváradról. E városban a községi iskolák most, 25 évi fennállásuk után oly intézménynyel bővült, melyet a közönség eddig csak hírből, meg a törvény betüiből ismert, t. i. ismétlő leányiskolával. Három városrészben nyitották meg az ismétlő leányiskolát 50, 55, 60 tanulóval. A tanítás (csütörtökön és szombaton) heti négy órán történik, s azzal elemi isk. tanítónők vannak megbízva évi 100 frt fizetéssel.

Nagy buzgósággal s örömmel álltak sorompóba az iskolából többkevesebb idő előtt elmaradt leányok; olyan is akad köztük, a ki sohasem járt iskolába s most tanul irni, olvasni. Legnagyobbrészt varróleányok, vannak köztük cselédek is. Azonban a gazdák sokszor visszatartják a tanulókat, meg levonnak a bérükből az iskolaidő alatt, a mi nagyon megnehezíti az ismétlő oktatást. Minden kezdet nehéz s a közönségnek még meg kell szokni az új intézményt, melynek fejlődését azonban biztosítja a tanítók s az iskolai hatóság buzgalma és erélye.

A női kereskedelmi tanfolyam is megnyilt, az idén is 25 tanulóval, 8 tanerővel (2 nő, 6 férfi), daczára annak, hogy ugyancsak e tanévben nyitották meg a tanítónőképző-intézet I-ső osztályát az Orsolyaszüzek zárdájában s az óvónőképző-intézet is folyton látogatott. Különben a női kereskedelmi tanfolyam fennállása a népszerű tanfelügyelő fáradozása folytán Nagyváradon már állandóan biztosítva van, önmagát tartja fenn a tandíjakból s némi szubvenczióból és máris sok végzett tanuló van alkalmazva, mint pénztáros és könyvelő az üzletekben.

A nagyváradi leánynevelő-intézet, melyet a tiszántúli egyházkerület támogatásával a várad-vidéki reformátusság áldozatkészsége hoz létre, a milleneum évében meg fog nyilni. Az épület terve és költségvetése már készen is van. Az intézet számára 28,000 frt költséggel csinos új épületet emelnek; az intézet építési alapja javára Tisza Kálmánné közel 10,000 frtot gyüjtött.

*

Gazdasszony-tanítónők szak-tanfolyamának tanterv-javaslatát és szabályzatát küldte be szerkesztőségünkhöz Schmidné Sziklay Mária úrnő, a Tanítónők Otthonának bentlakó tagja. E javaslatot nevezett úrnő a földmivelésügyi miniszter úrnak is bemutatta, ki azt 40.869. számú leiratával azzal küldte vissza, hogy a «tárgyalás a javaslatba hozottak kivitelére a szükséges költségek hiánya miatt most még meg nem indítható». A kereskedelemügyi miniszter pedig — kinek Schmidtné úrnő a javaslatot szintén felterjesztette — akként intézkedett, hogy átiratot intézett a földmivelésügyi miniszterhez, mely szerint a gazdasszonyképző felállítása után ipariskoláiban azoknak az ipartanítónőknek fog előnyt adni, kik a gazdasszonyok tanfolyamát is elvégezték. E javaslat felemlítése ma valóban korszerű, midőn a Nőképző-egyesület is ilyenféle képzőintézet szervezését tervezi. A gazdasszonykodás tanítása érdekében azonban a közoktatásügyi miniszter máris a cselekvés terére lépett, felvevén a 96-iki költségvetésbe egy «főző-iskola» czéljaira 4000 frtot. E kérdés iránt érdeklődő közoktatásügyi miniszterünk figyelmét bizonyára nem fogja kikerülni, hogy a gazdaság- és háztartástan tanításának meglevő képzőintézeteink és felsőbb leányiskoláink az eddiginél nagyobb szolgálatokat tehetnének. Meglevő intézményeink tökéletesítése és kellő felhasználása által könnyebben és gyorsabban érhetünk czélt, mint új intézményeknek pénzhiány miatt gyakran csak igen tökéletlenül történhető megteremtése által. Fejlesztés helyett gyakran hanyatlást kell e téren konstatálnunk. Ilyenül említhető fel a gazdaságtannak a polg. tanítóképző-intézet tantervéből a közoktatásügyi tanács javaslata szerint tervezett elhagyása is. Őszintén fájlalnók, ha e terv ténynyé válnék, mert teljesen át vagyunk hatva Trefort Ágoston volt közoktatásügyi miniszterünk azon eszméjétől, hogy a «nemzet anyagi jólétének emelésére egyik legfontosabb eszköz a helyes gazdasági felfogásnak a gazdaságtan tanítása által való fejlesztése».

*

Zadravácz Anna volt karánsebesi tanítónő siremlékére adományokat gyűjtenek szerető társnői. Szerkesztőségünkhöz beküldött eme kegyeletes felhívás szerint a volt iskolatársak és jóbarátok adományai Schöffer Anna karánsebesi tanítónőhöz küldendők, ki több tanítónő társával együtt a teljesen árván egyedül élt, s úgy el is hunyt tanítónő sírjának megjelöléséről kegyelettel gondoskodik.

*

A II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus Nőnevelési Osztályának előkészítésére a rendező bizottság a «M. D. E. Tanitónői Szakosztályát» kérte fel. A Tanítónői Szakosztály két ülést tartott már ez ügyben november 23-án és decz. 14-én. Az első ülésen megállapította a tárgyalandó tételeket, a másodikon pedig kijelölte a tételek előadóit. A tárgyalásra kitüzött tételek a következők. 1. A leányok középfokú oktatása. 2. A leányok gazdasági oktatása és az ismétlő iskola. 3. A tanítónő és nevelőnő képzés. 4. A nők erkölcsi nevelése az iskolában. 5. A leányok internatusi nevelése. 6. A nők munkakörének kibővítése. Eddig a következők tettek igéretet egy-egy előadás tartására: Marusák Pál, Szuppán Vilmos, Rózenberg Augusta, Gallauner Luiza, Lázárné

Kasztner Janka, Freund Vilma, Hampelné Pulszky Polixena, Thuránszky Irén, De Gerandó Antonia, Geöcze Sarolta, Wollmann Elma, Csiky Kálmánné, György Aladár, Beke Manó. Hozzászólásra is sokan igérkeztek már s általában igen meleg érdeklődést tapasztal az előkészítéssel megbizott «Tanítónői Szakosztály» mindenfelé. A legutóbbi szakosztályi ülésen nagy lelkesedéssel határozták el, hogy a «Kongresszus Nőnevelési Osztályának» elnökeül *Wlassics Gyuláné* született *Csengery Etelka* úrnőt fogják felkérni.

*

A Mária Dorothea Egyesület vidéki körei is megkezdték hasznos tevékenységüket. Az ujvidéki és győri köreitől kaptunk eddig a megtartott felolvasó estélyekről tudósítást. A vidéki körök felolvasó estélyei iránt is nagy az érdeklődés; egy-egy felolvasó ülés valóságos eseményszámba megy a vidéki városok életében, s az egész intelligenczia részt vesz az ily üléseken. Kimondhatatlan hasznára van az nemzeti nőnevelésünknek, ha tágabb körök kisérik fejlődését érdeklődéssel. Ezért tartjuk első sorban óhajtandónak a Mária-Dorothea Egyesület vidéki köreinek alakulását. Debreczen, Szeged, Arad, Pozsony, Kassa volnának első sorban ily körök alakítására hivatva, mert lakosai között sok az intelligens elem és sok a tanítónő. Kérve-kérjük e lelkes tanítónőket tömörüljenek a «Mária-Dorothea Egyesület» neve alatt nőnevelési eszmék tárgyalásával foglalkozó és saját ügyeiket előmozdító testületekké. A közelgő «Egyetemes Kongresszus» alkalmat fog szolgáltatni ez egyesülés kimondására s a M. Dorothea Egylet által egy valódi tanítónői egyesület megteremtésére. A milleneumi év történetirója a tanítónők eme tevékenységét így mint a nőnevelés ügyére nézve nagy jelentőséggel biró eseményt jegyezhetné fel.

IRODALOM.

A MAGYAR GYORSIRAS TANKÖNYVE a *Gabelsberger-Markovits* rendszer iskolai és magánhasználatra irta *Forrai Soma* tanár. I. kötet bevezető rész, II. kötet vitairási rész. Ára 60—60 kr. kötetenkint. Lampel Róbert kiadása Bpesten.

A gyorsirás, e hasznos irásmód örvendetesen terjed hazánkban. A fentemlített rendszerű s a *Stolcze* gyorsirás eredeti hazájok, Németország után Ausztriában s nálunk vannak legjobban felkarolva. Különösen a *Gabelsberger-Markovits* gyorsirásnak követői már több ezerre mennek. Az életszükség s a használhatóság ugyan ez ideig ez irásmód gyakorlatában a férfiaknak nagyobb előnyt nyújtott, de pár év óta a nők közt is mind nagyobb hódításokat tesz a gyorsirás.

Ugy a Gabelsberger-Markovits, mint a Stolcze-Fenyvesi magyar gyorsirást követő nők külön gyorsiró egyleteket szerveztek. Minden évben látogatott tanfolyamokat tartanak fenn s az országos gyorsiró versenyeken mind több nő veszi fel a harczot a férfi versenyzőkkel. Ujabban nincs is verseny, melyből egy-két nő is ne kerülne ki győzelmesen.

Kivánatos is, hogy a gyorsirás minél általánosabban elterjedjen a nők közt. Tágítani igyekezünk a nők munkaterét. Legujabban egyetemi tanulmányok szerzése is lehető rájuk nézve. Tanuló pályán lehet-e megbecsülhetetlenebb segédeszközünk a gyorsirásnál, mely a magyarázatot kimondása perczében rögzíti meg.

Tanulmányok közt nem lehetünk el jegyzetek készítése nélkül, erre legalkalmasabb a gyors kivitel, a csekély helyet igénylő gyorsirás. Nagy tevékenységű, gyorskezű századunkban a hozzá illő irásmód minél szélesebb körben elterjedése, alkalmazása nagyon is biztosra vehető.

Az előttünk fekvő könyv kitünő eszköz arra, hogy a gyorsirást bárki magánuton is könnyű szerrel elsajátíthatja.

Forrai neve hazánk gyorsirói előtt sokkal ismertebb, jobb hangzású, semhogy már eleve is ne tételezhetnők fel, hogy jelen tankönyvei legjobb e fajta szakkönyvek közé tartoznak. Könyvei jóságát bizonyítja, a levelező rész már a hatodik, a vitairási rész a második kiadásban forog közkézen. Ezen legujabb kiadások felhasználják azon nagybecsű munkálatokat is, melyeket a halhatatlan mester, *Markovits Iván* s buzgó tiszttársai e gyorsirási rendszerben fellépő irásmód eltérések összeegyeztetése czéljából kifejtettek.

Mindkét könyv részletes utasítást s a vizsgai tételeket is tartalmazza a gyorsirói- tanítói vizsgálatra vonatkozólag s azonkívül a budapesti magyar gyorsíróegyletbe belépési módját ismerteti.

A levelezői kötet a szokásos «e» és «é» magánhangzós szavakon ismerteti a mássalhangzókat, nagy sulyt fektetve az «e», «é» némely kivételes jelölésére. E részt zárja be a begyakorlást nagyban elősegítő csoportosítása a mássalhangzóknak. Majd a mássalhangzók torlódása, kettőzése nagy gyakorlatot, számos példát igénylő fejezetei. Ezeket követik a többi magánhangzók, melyek tárgyalásánál következetesen alkalmazza a fentemlített rendszer revizió megállapodásait. Nyelvünk felette alkalmas a gyorsirásra, nagy előnyöket nyújt a gyorsirónak. Ugyanis a legtöbb szavunk oly hangrendű, hogy ha az első szótagja alhangú, a második, vagy következő is az, úgy a félhangú szavaknál is. Ez azt a nagy előnyt nyújtja, hogy a magyarban a gyorsiró elegendő, ha csak egyszer, az első szótagban tünteti ki a magánhangzót, a másik szótagban ugyis rendszerint olyan hangú jő elő. Ami csekély kivétel van e szabály alól, annak alapos tárgyalását Forrai a Hangrendmegszakadás fejezetben nyujtja.

A ragok, képzők, számnevek, idegen szók- és tulajdonnevek, némely gyakoribb egyszerűsítések összefoglalása után függelékül adja az úgynevezett «jelényeket», vagyis azokat a rövidítéseket, melyeket a gyorsiró hasonlólag a közönséges irást használóhoz, a gyakran előforduló szóknál vesz igénybe. 48 gyakorlat, elől kulcscsal, teszi lehetővé a minél teljesebb begyakorlást. A levelezői rész különben is részletes, alapos munka. A mellett az irása kiválik szépsége, preczizitásával, a mi nem kevésbé fontos, hogy a kezdő, különösen a magántanuló, ne szokjék meg hibás s csunya irásalakokat.

A ki a levelezőgyorsirást, a gyorsirás kezdő fokát alaposan elsajátította, a melyre kellő szorgalom mellett, miként e tankönyvek szerzője is mondja, elegendő két hónap, az áttér a magasabb fokú, az úgynevezett *vita gyorsirásra.*

Ép oly alapos s kifogástalan feldolgozású anyagát találja a vitairásnak a tanuló Forrai A. Magyar Gyorsirás Tankönyve II. kötetében. Beosztása megegyezik egyéb vitairási tankönyvekével.

Négy fejezetre oszlik, első a szabad egyszerűsítések tana, ez az összekötő kapocs a levelező s vitagyorsirás közt, ez a természetes átmenet tehát a tulajdonképeni magasabb fokú irásra: a szabad-, rendhagyó rövidítések- és szóösszehuzásokra. E fejezetek azután kisebb alcsoportokat foglalnak magokban. Mindenesetre ez a helyes tananyag beosztás s módszeres eljárás. Kellő számú példák, gyakorlatok, nagyobb beszédek kiegészítik a könyvet. Csupán a magyarázó szövegnek közönséges irással közlését helytelenítem, minél több gyorsirói gyakorló szövegre van szükség.

A vitairási rész szép és hibátlan gyorsirói irását még nagyobb érdemül kell felrónunk, mint a levelezői részét. A fokozottabb, kihagyások, a soroknak nagyobb igénybe vételét maga után vonzó magasabbfokú irás több technikai nehézséggel jár. De ezeken ezuttal is győzedelmeskedett rendszerünk egyik legszebb irója: a szerző.

A könyvek külső, belső kiállítása tetszetős, alakjok, nem nagy terjedelmöknél fogva alkalmasak a használatra vivésre. Aruk meg valóban mérsékelt. Ugy a gyorsirástanfolyamok vezetőinek, mint azoknak, kik a gyorsirást magánúton akarják elsajátítani melegen ajánlom a Forrai Soma gyorsirási tankönyveit. *Volenszky Gyula.*